

05:05

Else Christensen
Dorthe Agerlund Sloth

BØRN MED ANDEN ETNISK BAGGRUND VED SKOLESTART

FRA TREDJE DATAINDSAMLING I FORLØBSUNDERSØGELSEN
AF BØRN MED ANDEN ETNISK BAGGRUND END DANSK

05:05

BØRN MED ANDEN ETNISK BAGGRUND VED SKOLESTART

FRA TREDJE DATAINDSAMLING I
FORLØBSUNDERSØGELSEN AF BØRN MED
ANDEN ETNISK BAGGRUND END DANSK

Else Christensen
Dorthe Agerlund Sloth

KØBENHAVN 2005
SOCIALFORSKNINGSINSTITUTTET

BØRN MED ANDEN ETNISK BAGGRUND VED SKOLESTART

Fra tredje dataindsamling i forløbsundersøgelsen af børn med anden etnisk baggrund end dansk

Forskningschef: Niels Ploug

Afdelingsleder: Ivan Thaulow

Afdelingen for børn, integration og ligestilling

Undersøgelsen er gennemført i forbindelse med forskningsprogrammet om social arv. Forskningsprogrammet om social arv er et samarbejde mellem forskere fra Socialforskningsinstituttet, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, Statens Institut for Folkesundhed og Danmarks Pædagogiske Universitet.

Oplysninger om forskningsprogrammet findes på www.forskningsprogrammet-social-arv.dk

ISSN: 1396-1810

ISBN: 87-7487-782-8

Layout: Hedda Bank

Oplag: 800

Tryk: BookPartnerMedia A/S

©2005 Socialforskningsinstituttet

Socialforskningsinstituttet

Herluf Trolles Gade 11

1052 København K

Tlf. 33 48 08 00

sfi@sfi.dk

www.sfi.dk

Socialforskningsinstituttets publikationer kan frit citeres med tydelig angivelse af kilden. Skrifter, der omtaler, anmelder, henviser til eller gengiver Socialforskningsinstituttets publikationer, bedes sendt til instituttet.

INDHOLD

	FORORD	7
	RESUMÉ	9
	Børnene trives godt	10
	7 ud af 10 børn behersker dansk	10
	Forskel på chancer for kontakt med danske børn	11
	Forældrene spiller en betydelig rolle	12
1	BAGGRUND, FORMÅL OG METODE	15
	Baggrund og relation til anden forskning	16
	Undersøgelsens formål	20
	Anvendt metode	21
2	DE INTERVIEWEDE FAMILIER OG DERES BØRN	27
	Familierne	28
	Børnene	40

3	BRUG AF DAGPASNING OG BØRNEENS TILEGNELSE AF DANSK	47
	Brug af offentlig dagpasning	48
	Mulighed for samvær med danske børn i dagpasning	51
	Sprog tales i dagpasning og i skole	52
	Sprogstimulerende tilbud	54
	Barnets deltagelse i modersmålsundervisning	55
	Den første tilegnelse af det danske sprog	55
	Forældrenes danskundskaber	57
4	BØRNEENS MØDE MED DET DANSKE SAMFUND	59
	Børnenes skolegang	59
	De tre indikatorer	60
	Beherskelse af dansk	60
	Trivsel i skolen	63
	Kontaktchancer med danske børn	65
	Indikatorerne i relation til oprindelig nationalitet	67
5	MARKANTE SAMMENHÆNGE	71
	Analyse af forhold af betydning	72
	Forhold af betydning for barnets beherskelse af dansk (bivariate analyser)	73
	Samme forhold undersøgt ved hjælp af regressionsanalyse	77
	Forhold af betydning for barnets trivsel i skolen	84
	Sprogstimulering og modersmålsundervisning	86
	Samme forhold undersøgt ved hjælp af regressionsanalyse	87
	Afsluttende bemærkninger	91

BILAG	95
Bilag 1. Bortfaldsanalyse	95
Bilag 2. Litteratur fra litteratursøgning	97
REFERENCER	103

FORORD

Denne rapport er den syvende fra Socialforskningsinstituttets børneforløbsundersøgelse og den fjerde rapport, der beskriver og analyserer forholdene for børn med anden etnisk baggrund end dansk. Rapporten belyser mødet med det danske samfund ved skolestart for 7-årige børn af indvandrere og flygtninge. Der redegøres for børnenes udgangspunkt på indikatorerne beherskelse af dansk, trivsel i skolen og chance for at have kontakt med jævnaldrende danske børn. Desuden undersøges det, om forhold vedrørende familien, barnet, brug af dagpasning, samt barnets tilegnelse af dansk kan siges at have betydning for barnets placering på de tre indikatorer.

Socialforskningsinstituttets børneforløbsundersøgelse gennemføres med et repræsentativt udvalg af danske børn født i efteråret 1995, hvor moderen er dansk statsborger. Dette datasæt suppleres med børn med anden etnisk baggrund end dansk født i Danmark i 1995 af mødre, der havde boet mindst tre år i Danmark, men som ikke var danske statsborgere, da barnet blev født. Analyserne i denne rapport er hovedsageligt baseret på tredje dataindsamling fra undersøgelsen af børn med anden etnisk baggrund end dansk. I alt 348 børn og deres familier indgår i undersøgelsen.

Tredje dataindsamling fandt sted i 2003 og indgår i et forskningssamarbejde om social arv, der gennemføres af forskere fra Socialforskningsinstituttet, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, Danmarks

Pædagogiske Universitet og Statens Institut for Folkesundhed. Gruppen har diskuteret arbejdet og har kommenteret den færdige rapport. Gruppen takkes for kommentarer og gode bidrag.

Rapporten er udarbejdet under ledelse af programleder, mag. art. Else Christensen i samarbejde med forskningsassistent, cand. mag. pæd. Dorthe Agerlund Sloth. Stud. scient. soc. Ole Højlund har gennemført frafaldsanalysen, samt de anvendte regressionsanalyser og de korrigerede sandsynligheder. Seniorforsker Inger Koch-Nielsen (Socialforskningsinstituttet) har i hele forskningsperioden stillet sig til rådighed for diskussion og vejledning.

Forskningskonsulent Niels Kr. Rasmussen (Statens Institut for Folkesundhed) takkes for kommentarer, gode forslag og konstruktiv kritik til den afsluttende rapport.

Tredje dataindsamling er finansieret af Socialministeriet og Socialforskningsinstituttet. Analyserne til denne rapport og udarbejdelsen af rapporten er finansieret af Sygekassernes Helsefond og Socialforskningsinstituttet.

København, maj 2005

Jørgen Søndergaard

RESUMÉ

Denne rapport er den fjerde fra Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse af børn med anden etnisk baggrund end dansk. Ligesom de tre øvrige rapporter bygger den på data om børn født i Danmark i 1995 af mødre uden dansk statsborgerskab. Mødrene kommer fra Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Sri Lanka, Somalia eller Irak. Rapporten bygger primært på data indsamlet i 2003, hvor forløbsundersøgelsens tredje dataindsamling fandt sted. Data er indhentet via interview med børnenes mødre og fædre; i alt 348 børn/familier indgår.

Formålet med denne rapport er at belyse 7-årige indvandrers- og flygtningebørns møde med det danske samfund ved skolestart. Konkret gør vi det ved at undersøge forældrenes vurdering af barnets beherskelse af dansk, af barnets trivsel i skolen samt af barnets chancer for at have kontakt med jævnaldrende danske børn. Desuden ser vi på, om forhold, der karakteriserer familien eller barnet, samt forhold vedrørende brug af dagpasning og barnets tilegnelse af dansk kan have betydning for, hvordan børnene klarer sig.

Af vores analyse, der er baseret på oplysninger om forældrenes erhvervsuddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet, økonomi, sociale ressourcer og muligheder for på det psykosociale område at give børnene en god opvækst, fremgår det, at børnenes familier som hovedregel kun har svage sociale ressourcer til at klare livet i Danmark. Samlet kan i alt 28 pct. af familierne karakteriseres som ressourcestærke, 29 pct. som delvist res-

sourcesvage og 43 pct. som ressourcessvage. Blandt danske familier til jævnaldrende børn er fordelingen 80 pct. ressourcestærke, 13 pct. delvist ressourcessvage og 7 pct. ressourcessvage (Christensen, 2004a).

BØRNENE TRIVES GODT

Angående børnenes trivsel og udvikling viser undersøgelsen, at 78 pct. af børnene ud fra almene kriterier har det godt og trives. 6 pct. af børnene befinder sig på grænsen til normalområdet, mens 5 pct. af børnene har det dårligere, end hvad der må betegnes som normalt. For 11 pct. er oplysningerne mangelfulde og kan derfor ikke opgøres. Karakteristikken af børnenes trivsel og udvikling svarer til, hvad vi har fundet for jævnaldrende danske børn. Familiernes få sociale ressourcer ser således ikke ud til at have haft indflydelse på de 7-årige børns trivsel og udvikling.

I det første leveår blev næsten alle børn passet hjemme af forældrene. I 1999, hvor børnene var mellem 3 og 4 år gamle, blev 69 pct. passet i offentlig dagpasning, i de fleste tilfælde i daginstitution. Inden børnene begyndte i skolernes børnehaveklasse (0. klasse), havde 91 pct. af børnene i en periode været i daginstitution.

Flertallet af børnene har gået i daginstitution sammen med mange danske børn, kun 9 pct. har gået i en daginstitution, hvor flertallet af børnene ikke var danske. De fleste af disse børn bor i hovedstadsområdet. 42 pct. af børnene har gået i en daginstitution, hvor der har været andre børn med samme modersmål, og 9 pct. har gået i en daginstitution, hvor der har været en voksen, der kunne tale modersmålet.

7 UD AF 10 BØRN BEHERSKER DANSK

90 pct. af børnene går i dansk folkeskole, 8 pct. går i en privatskole, hvor undervisningsproget er dansk, og kun 2 pct. går i skoler med andet undervisningssprog end dansk. Det betyder, at børnene principielt må forventes at tale dansk i skolen. Dog går 19 pct. af børnene i klasser, hvor flertallet af eleverne har en anden etnisk baggrund end dansk, og 10 pct. af børnene går i klasser, hvor der er lige mange danske børn og børn med anden etnisk baggrund. De øvrige børn går i klasser med flest danske børn. Sandsynligheden for at barnet går i en klasse, hvor flertallet af børnene har en anden etnisk baggrund end dansk, er størst i hovedstadsområdet (og

andre storbyer). Mere end halvdelen af børnene har mulighed for at tale modersmål med andre børn i skolen, mens 27 pct. af børnene går på en skole, hvor mindst én voksen taler barnets modersmål.

Kun få forældre oplyser, at børnene deltager i sprogstimulering. Mange forældre kender tilsyneladende ikke disse tilbud. Det samme gælder for modersmålsundervisning, hvor 38 pct. af forældrene har kendskab til, at kommunen tilbyder modersmålsundervisning, og kun 28 pct. af børnene deltager.

Den første tilegnelse af dansk er begyndt i hjemmet og dernæst i offentlig dagpasning og er for de fleste børn startet senest i 3-årsalderen. Det er bemærkelsesværdigt, at der i 2003 er 70 pct. af børnene, hvor forældrene oplyser, at de er bedre til at tale dansk end til at tale deres modersmål.

55 pct. af mødrene og 67 pct. af fædre finder selv, at de taler godt dansk. De resterende forældre vurderer sig selv til i rimelig grad at kunne tale dansk. Trods et generelt tilbud om brug af tolk i interviewene i 2003 er der kun anvendt tolk i 2 pct. af familierne.

Barnets beherskelse af dansk handler om, hvorvidt barnet har problemer med at finde ordene, problemer med udtalen, problemer med at blive forstået eller problemer med at udtrykke sine tanker på dansk og klare sig på dansk i skolen. 71 pct. af børnene har ikke nogen af de beskrevne vanskeligheder, mens 29 pct. har en eller flere af de beskrevne vanskeligheder.

Barnets trivsel i skolen handler om, hvorvidt barnet kan lide at gå i skole, og om barnet har haft enten psykiske problemer eller problemer med kammerater eller lærere i forbindelse med skolestarten. 75 pct. af børnene er glade for at gå i skole og har ingen af de beskrevne problemer. De resterende 25 pct. er ikke glade for at gå i skole og/eller har et eller flere af de nævnte problemer.

FORSKEL PÅ CHANCER FOR KONTAKT MED DANSKE BØRN

Den sidste indikator, barnets kontaktchancer med danske børn, handler om barnets engagement i fritidsaktiviteter, andelen af danske børn i barnets klasse, og om barnet bruger fritidshjem eller skolefritidsordning. 71 pct. af børnene går i klasser, hvor mere end 60 pct. af børnene er danske. 56 pct. af børnene deltager i mindst én fritidsaktivitet; blandt de danske

børn er der 90 pct., der deltager i mindst én fritidsaktivitet (Christensen, 2004a). 65 pct. af børnene går i fritidshjem eller skolefritidsordning, og det svarer til, hvad man generelt må forvente (Statistisk Årbog 2002).

En større sandsynlighed for god beherskelse af dansk finder man hos børn, hvis moder har fået dansk statsborgerskab, børn, der deltager i religiøse aktiviteter, børn, hvor moder og barn taler lige meget modersmål og dansk sammen, børn, der kan tale modersmål med andre børn i skolen, og børn, der bor i storbyområder. Sandsynligheden for at have en god trivsel i skolen er større hos børn, hvis forældre har en længere skolegang. For begge indikatorer finder man desuden, at børn, hvis mødre har følt sig deprimeret (i en kortere eller længere periode) inden for de seneste fire år, har en større sandsynlighed for at have en dårligere status på trivsel og beherskelse af dansk.

FORÆLDRENE SPILLER EN BETYDELIG ROLLE

Det generelle indtryk er, at der i analyserne kun findes få signifikante sammenhænge. Det er således ikke muligt at opstille fx et ti-punkts-program for, hvad der kan gøres for at forbedre børnenes forudsætninger for mødet med det danske samfund og dermed for en god integration.

Alligevel er der interessante resultater. Vigtigst er påvisningen af, at barnets forudsætninger for et godt møde med det danske samfund skal findes hos forældrene. Forældre med anden etnisk baggrund end dansk er lige så forskellige som danske forældre og kan derfor også yde deres børn en meget forskellig hjælp i mødet med det danske samfund. Samtidigt gælder det, at hvor danske forældres muligheder for at yde støtte til børnene i høj grad spiller sammen med familiernes sociale ressourcer, så kan denne sammenhæng ikke findes i familierne med anden etnisk baggrund. Der er alt for mange familier med anden etnisk baggrund, der har svage sociale ressourcer, til at det kan give mening at inddele familierne efter en sådan kategorisering.

Det betyder formentlig, at det undertiden kan være svært at få øje på, hvilke familier med anden etnisk baggrund end dansk, der for alvor har brug for en indsats for, at børnene får en bedre start. Familier med anden etnisk baggrund er forskellige på andre punkter end bare i form af den fremmedhed, som det er at tilhøre en etnisk minoritet. Hvis man i højere grad kunne blive opmærksom på forskelle og ligheder, styrker og svagheder frem for bare på etnicitet, ville man formentlig i langt højere grad kunne

få indrettet en hjælpende indsats over for børnene på en mere hensigtsmæssig måde.

BAGGRUND, FORMÅL OG METODE

Denne rapport er den fjerde fra Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse om børn med anden etnisk baggrund end dansk. Ligesom de tre øvrige rapporter er den baseret på data, der følger børn født i Danmark i 1995 af mødre uden dansk statsborgerskab. Mødrene kommer fra henholdsvis tre store indvandrerlande (Tyrkiet, Pakistan og Eksjugoslavien) og de tre lande, Somalia, Sri Lanka og Irak, hvorfra der i 1995 var flest flygtninge. Rapporten er hovedsagelig baseret på data indhentet i 2003, hvor børnene var 7½ år gamle. På visse områder er der dog inddraget oplysninger fra tidligere dataindsamlinger i henholdsvis 1996 og 1999. Rapportens data er indhentet via interview om i alt 348 børn og deres familier.

Undersøgelsen er udarbejdet under forskningsprogrammet om social arv, hvor forskellige danske forskningsinstitutioner¹ arbejder sammen. Ligesom de øvrige undersøgelser i programmet skal den bidrage til at indhente viden om faktorer, der påvirker individets livssituation og til at gennemføre analyser af faktorernes betydning for individets trivsel, sundhed, familiedannelse, uddannelse og forsørgelse (Ploug, 2001). Undersø-

---

1. Forskningsprogrammet om social arv gennemføres af forskere fra Socialforskningsinstituttet, Amternes og Kommunernes Forskningsinstitut, Danmarks Pædagogiske Universitet og Statens Institut for Folkesundhed. Yderligere oplysninger om forskningsprogrammet kan fås på www.forskningsprogrammet-social-arv.dk

gelsen belyser en væsentlig del af disse forhold for børn med anden etnisk baggrund end dansk og deres familier.

BAGGRUND OG RELATION TIL ANDEN FORSKNING

Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse om børn med anden etnisk baggrund end dansk søger empirisk at belyse, hvordan livet er for børn, der er født i Danmark af mødre uden dansk statsborgerskab. De tre første rapporter har (i overensstemmelse med denne målsætning) primært været deskriptive. Den første rapport (Jeppesen & Nielsen, 1998) fokuserer på fødslen, forældrene og barnets første leveår, mens den anden rapport (Jeppesen & Nielsen, 2001) handler om tosprogede småbørns liv de første tre leveår, herunder om børnene bliver passet i daginstitution samt forhold vedrørende børnenes sundhed. Den tredje delrapport (Christensen, 2004b) beskæftiger sig med forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakt med socialforvaltningen, og hovedvægten ligger på at undersøge forskelle og ligheder mellem forholdene for danske børn² og børn med anden etnisk baggrund end dansk.

I denne undersøgelse bygger vi videre på resultaterne fra den tredje delrapport og forsøger at give en mere detaljeret beskrivelse af forholdene for børn med anden etnisk baggrund end dansk.

Anden dansk forskning inden for området

Vi begyndte undersøgelsen med en litteratursøgning omfattende udgivelser fra 1997 og fremefter i danske biblioteksdata-baser.³

I den indhentede litteratur indgår teoretiske og forskningsbaserede samt praksisbaserede udgivelser, herunder bl.a. danske og nordiske forskningsoversigter, evaluering af konkrete projekter, praksisbeskrivelser samt teoretisk funderede undersøgelser og bidrag til begrebsafklaring.

For de empiriske studier, der blev fundet i litteratursøgningen, er der primært tale om kvalitativt baserede undersøgelser, herunder bl.a. observationsstudier og evalueringer baseret på interview. Vi fandt ingen større

---

2. Baseret på data fra Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse af danske børn (Christensen, 2004a).

3. Se bilag 2, hvor de fundne referencer er anført.

kvantitative undersøgelser (bortset fra de tre tidligere rapporter fra Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse af børn med anden etnisk baggrund) og kan derfor ikke umiddelbart knytte denne undersøgelses resultater til anden tilsvarende dansk forskning.

De læste kvalitative undersøgelser beskæftiger sig med en række væsentlige forhold, der kan karakteriseres som henholdsvis kulturmøde, kulturel identitet, daginstitution, sprogudvikling og skole (vores inddeling). Den indhentede litteratur omhandler således brede aspekter af børns opvækst og de faktorer, som spiller ind for børn med anden etnisk baggrund end dansk.

I undersøgelsen kommer vi ind på flere af de ovennævnte forhold, men da der er tale om en kvantitativ undersøgelse, bliver resultaterne langt mere konkrete og således mere informative end teoretiserende. Forholdene kulturmøde og kulturel identitet bliver ikke belyst i undersøgelsen.

Sprogudviklingen bliver belyst i det omfang, vi har data om forældrenes opfattelse af deres børns sproglige færdigheder på dansk. Vi har enkelte data om sprogstimulering, men kan ikke direkte belyse betydningen heraf, da vi på dette punkt ikke har fortløbende data. Vi kan således beskrive en status for børnenes danske sprog, når de er 7½ år gamle, men vi har ikke viden om den sproglige udvikling.

Vi har desuden en del data om daginstitution og skole, ligesom vi har data om børnenes almene trivsel og udvikling samt om sociale forhold og sociale ressourcer hos forældrene.

Generelt har vi en række data, som er nye i forskningslitteraturen. Samtidigt har undersøgelsens data en lidt anden karakter, end hvad der gælder andre danske undersøgelser, da der her er tale om data fra en kvantitativ undersøgelse, dvs. tal og analyseresultater. Den læste litteratur er derfor primært anvendt som inspiration og baggrundsmateriale.

Betydning af sprogstimulering og af modersmålsundervisning

I den politiske virkelighed er børn med anden etnisk baggrund end dansk i stigende grad kommet i fokus. Der har specielt gennem de senere år været fokus på sprogtilegnelse hos børn med anden etnisk baggrund end dansk. *Vejledning om sprogstimulerende tilbud for tosprogede småbørn* (Undervis-

ningsministeriet, 1997)⁴ fremhæver vigtigheden af tidlig tilegnelse af dansk som andetsprog. Argumenterne er, at kendskab til dansk er nøglen til tilegnelse af kundskaber og færdigheder i skolen og til deltagelse i fællesskabet.

Undersøgelsen kan på dette punkt kun give et beskedent bidrag. Vi har i nogen grad data om børnenes deltagelse i sprogstimulerende tilbud og om børnenes deltagelse i modersmålsundervisning. Ud fra disse data kan vi således sige noget om forekomst, men vi har ikke data, der belyser indhold og kvalitet.

Bliver børnene integrerede?

Ved undersøgelsens start var målet, om vi kunne belyse forhold vedrørende børnenes sociale integration. Vi tog her udgangspunkt i en karakteristik af social integration som den gensidige tilpasningsproces, der sker i mødet med det danske majoritetssamfund (Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration, 2002). Det blev hurtigt klart, at det ikke var muligt at gennemføre en analyse af børnenes integration på dette grundlag. Målsætningen var for ambitiøs, idet vi ikke havde de nødvendige data, idet datasættet kun indeholdt oplysninger om børn (og familier) med anden etnisk baggrund end dansk. Vi har ikke data om, hvordan danskerne reagerer på forsøg på integration. Det er derfor ikke muligt at belyse den gensidige tilpasningsproces. Vi kan derimod belyse børnenes position (og forudsætninger) i relation til tilpasning i det danske samfund på det tidspunkt, hvor data er indhentet.

Vi har derfor valgt en anden tilgang til spørgsmålet om, hvorvidt børnene er i gang med at blive integrerede. For at undgå misforståelser taler vi fremover ikke om integration, men i stedet om børnenes møde med det danske samfund, når de er 7 år gamle og er startet på deres skolegang. Desuden omtaler vi tre forskellige indikatorer, som på forskellige områder karakteriserer børnenes forudsætninger for at etablere et godt møde med det danske samfund og dermed for at have gode forudsætninger for en gensidig tilpasningsproces, altså en god integration.

---

4. Netop fulgt op af *Vejledning om obligatorisk sprogstimulering af tosprogede småbørn*. Uddannelsesstyrelsens håndbogserie nr. 1 – 2005.

Tre indikatorer for mødet med det danske samfund

Tre indikatorer belyser forudsætningerne (og dermed mulighederne) for børnenes møde med det danske samfund. Indikatorerne belyser:

1. Børnenes beherskelse af dansk
2. Børnenes trivsel i skolen
3. Børnenes chancer for at få kontakt med jævnaldrende danske børn

Hver indikator bygger på forskellige spørgsmål (variable) fra datasættet, enten konkrete oplysninger eller forældrenes vurdering af forskellige forhold.

Den første indikator, *børnenes beherskelse af dansk*, indeholder fem variable. De første fire variable karakteriserer forældrenes vurdering af barnets eventuelle vanskeligheder med at lære dansk. Den sidste variabel omhandler forældrenes vurdering af, om barnet har haft vanskeligheder med at skulle klare sig på dansk i skolen. Børn uden problemer på de undersøgte områder karakteriseres som børn, der har en god beherskelse af dansk.

Den anden indikator, *børnenes trivsel i skolen*, indeholder fire forskellige variable. De fokuserer på forældrenes vurdering af, om barnet er glad for at gå i skole, og om barnet har haft psykiske problemer i forbindelse med skolestarten, eller om det har haft problemer i form af konflikter med kammeraterne eller med lærerne. Børn, der er glade for at gå i skole og børn uden de nævnte problemer, karakteriseres som børn, der trives godt i skolen.

Den tredje indikator, *børnenes chancer for at have kontakt med jævnaldrende danske børn*, indeholder 11 forskellige variable. Ni variable handler om, hvorvidt barnet deltager i forskellige fritidsaktiviteter, en variabel omhandler, hvor mange danske børn, der går i barnets klasse, om andelen af danske børn er større eller mindre end 60 pct., og endelig handler den sidste variabel om, hvorvidt barnet bruger skolefritidsordning eller fritidshjem. Svarene her varierer så meget, at det ikke på samme måde som ved de to andre indikatorer giver mening at give en fælles karakteristik af børnene ud fra, om de klarer sig godt eller ej i forhold til de øvrige børn.

Skolen som centralt sted

Data blev indsamlet, mens børnene gik i 0. klasse (børnehaveklasse), 1. klasse eller i ganske få tilfælde 2. klasse. Vi har derfor valgt at lade skolen og skolestarten udgøre rammen for de præsenterede data. Børnenes møde

med det danske samfund bliver specifikt belyst via data, der er knyttet til børnenes forudsætninger på tidspunktet for skolestart. Skolen spiller en central rolle som et socialiserings- og mødested for alle børn.⁵ Skolen reflekterer det danske samfunds værdier, traditioner og brydninger og kan betragtes som en af samfundets vigtigste institutioner til at bidrage til fællesskab og kulturel samhørighedsfølelse i befolkningen. Børnenes møde med det danske samfund ved skolestart kan således anses for væsentligt for deres videre kontakt med samfundet.

UNDERSØGELSENS FORMÅL

Ud fra ovenstående kan undersøgelsens formål formuleres således:

1. At belyse status for 7-årige indvandrer- og flygtningebørns møde med det danske samfund ved skolestart. Konkret gøres dette ved at undersøge børnenes forudsætninger på de tre valgte indikatorer, beherskelse af dansk, trivsel i skolen og chancer for at have kontakt med jævnaldrende danske børn (kapitel 4),
2. At undersøge, hvorvidt forhold, der karakteriserer familien eller barnet (kapitel 2) samt forhold vedrørende brug af dagpasning og børnenes tilegnelse af dansk (kapitel 3), ser ud til at kunne have indflydelse på børnenes udgangspunkt i mødet med det danske samfund ved skolestart. Udgangspunktet er karakteriseret ved indikatorerne beherskelse af dansk og trivsel i skolen (kapitel 5).

Rapportens indhold

Rapporten beskriver en række data, der knytter sig til familierne og børnene. Der er tale om data vedrørende forældrenes uddannelses- og arbejdsforhold, forældrenes fysiske og psykiske helbred, familiernes økonomiske situation samt familiernes sociale ressourcer. For børnenes vedkommende beskrives data vedrørende trivsel og udvikling, herunder om børnene bliver drillet eller slået af jævnaldrende (ofte end andre børn bliver det) samt børnenes deltagelse i religiøse aktiviteter og i aktiviteter, hvor formålet er, at de skal lære slægtens kulturelle baggrund af kende (kapitel 2).

---

5. Jf. Bregengaard, 2001, Clausen, 2003, Eriksen & Sørheim, 2004, Moldenhawer, 2002a og Mindergruppen om bedre integration, 2003a og 2003b.

Herefter beskrives data vedrørende familiernes brug af offentlig dagpasning, herunder børnenes mulighed for at være sammen med jævnaldrende danske børn samt data vedrørende børnenes modersmål, indlæring af dansk og forældrenes danskkundskaber (kapitel 3).

Efterfølgende beskrives børnenes forudsætninger for mødet med det danske samfund ved skolestart ud fra de tre indikatorer (kapitel 4). Og endelig foretages der en række analyser med henblik på at undersøge, hvilke af forholdene beskrevet i kapitel 2 og kapitel 3, som må antages at have haft indflydelse på børnenes beherskelse af dansk og trivsel i skolen (kapitel 5).

Undervejs undersøges desuden, om der kan påvises forskelle mellem flygtninge- og indvandrerbørn og mellem børn, hvis mødre har forskellig etnisk oprindelse.

ANVENDT METODE⁶

Det anvendte datasæt er fra Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse af børn med anden etnisk baggrund end dansk. Børnene, der indgår i forløbsundersøgelsen, er født i Danmark i de sidste tre kvartaler af 1995. Børnene blev udvalgt blandt børn født i Danmark i 1995 af mødre uden dansk statsborgerskab fra de tre største indvandernationaliteter (Tyrkiet, Pakistan og Eksjugoslavien) og de tre største flygtningernationaliteter (Sri Lanka, Somalia og Irak). Mødrene havde ved børnenes fødsel boet mindst tre år i Danmark (med opholdstilladelse). Dette kriterium blev anvendt for at sikre, at det var familier, der kunne forventes at forblive i Danmark, idet en forløbsundersøgelse ellers ikke ville give mening.

Alle børn, der i den pågældende periode blev født af en mor uden dansk statsborgerskab fra henholdsvis Pakistan, Eksjugoslavien, Somalia, Sri Lanka og Irak, blev udvalgt til at indgå i undersøgelsen. Samtidig blev der ved lodtrækning udvalgt en fjerdedel af de tyrkiske børn født i de sidste tre kvartaler af 1995 for at sikre lige mange børn fra hver nationalitet i undersøgelsen.

Data blev indsamlet tre gange, i 1996, 1999 og 2003. Dataindsamlingen blev hver gang gennemført i forbindelse med indsamling af data

---

6. Metoden er beskrevet på tilsvarende vis i rapporten: *7-årige børn med anden etnisk baggrund*. Rapport 04:28.

til Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse af danske børn (børneforløbsundersøgelsen). Formålet var parallelt at indhente viden om børn uden dansk etnisk baggrund med henblik på at sammenligne forholdene for børn med henholdsvis dansk og anden etnisk baggrund (senest i Christensen, 2004b).

I 1996 blev 610 børn med anden etnisk baggrund end dansk bedt om at indgå i undersøgelsen. 482 af de udvalgte børn indgik, hvilket giver en svarprocent på 79. De interviewede familier var udvalgt fra hele landet. Der var til alle interview tilbud om professionel tolkning, hvilket kun 9 pct. af familierne tog imod.

I 1999 blev alle de oprindeligt udvalgte børn, som fortsat var i Danmark, igen bedt om at deltage. 463 børn deltog, hvilket giver en svarprocent på 76.

I 2003 blev 450 børn bedt om at deltage. Det var kun dem, der tidligere var blevet bedt om at indgå, og børn, hvis forældre ikke havde udtrykt, at de ikke ønskede at blive kontaktet igen. I alt 378 børn deltog, hvilket giver en svarprocent på 84.

Data blev indhentet via interview med børnenes forældre. Interviewene blev gennemført i familiernes hjem af interviewere fra SFI-SURVEY. Hvert interview varede en time. I 2003 var der i lighed med tidligere interview tilbud om brug af tolk, og 2 pct. af forældrene tog imod tilbudet.

I 2003 blev i alt 25 pct. af interviewene gennemført alene med moderen, 37 pct. med moderen og faderen, mens der ved de resterende interview var andre voksne til stede (fortrinsvis familiemedlemmer).

I forhold til det oprindelige antal udvalgte børn/familier var den fortsatte deltagelse i 2003 kun 62 pct. En del familier nægtede at fortsætte, nogle var flyttet fra landet, og andre var ikke mulige at finde. Lidt flere indvandrerfamilier end flygtningefamilier har nægtet at deltage.

Analyse af frafald

Forskellene mellem de familier, som er fortsat i undersøgelsen, og de familier, der er faldet fra (se tabel i bilag 1), er blevet analyseret. Der er set på, om frafaldet kunne have en sammenhæng med forhold som barnets køn, moderens oprindelsesland, hvor i Danmark familien bor (urbaniseringsgrad), moderens erhvervsstatus og faderens erhvervsstatus. Frafaldet er undersøgt henholdsvis fra 1996 til 1999, fra 1999 til 2003 og for hele perioden fra 1996 til 2003.

Der er kun ét område, hvor der er en bemærkelsesværdig forskel

mellem de familier, der er fortsat i undersøgelsen, og de familier, som er faldet fra (fra 1996, i 1999 og til 2003). Det drejer sig om oplysningen om moderens oprindelsesland. Her er frafaldet markant større blandt familier, hvor moderens oprindelsesland var Somalia. Knap halvdelen af disse familier er faldet fra. På de øvrige områder er der ikke fundet markante forskelle mellem de familier, der fortsat er med i undersøgelsen, og de familier, som er faldet fra.

Vi må derfor antage, at datamaterialet generelt fortsat giver et billede af forholdene for børn i familier med anden etnisk baggrund end dansk fra de deltagende oprindelige nationaliteter.

Anvendt datasæt

I analyserne af børnenes møde med det danske samfund er der anvendt data fra 348 af de 378 børn, som fortsat er med i undersøgelsen. Ikke medtaget er børn, hvor modersmålet er anført som dansk, børn med et medfødt handicap og børn, der hverken er begyndt i børnehaveklasse eller 1. klasse, for at sikre, at barnet dels har haft en skolestart og dels, at barnet er tosproget.

Resultaternes validitet

Undersøgelsen er en af de første danske undersøgelser, der ud fra kvantitative data siger noget om mødet med det danske samfund for børn med anden etnisk baggrund end dansk. Vi har ikke andre undersøgelser, vi kan relatere resultaterne til, og skal derfor overveje, om resultaterne er gode nok.

Undersøgelsespopulationen består af seks forskellige nationale/etniske grupper med anden etnisk baggrund end dansk. Ifølge Danmarks Statistik (2002b) er der omkring 180 forskellige etniske minoriteter i Danmark. Det vil sige, at mange grupper ikke er direkte dækket af datasættet. Vi har undersøgt, i hvilket omfang de seks etniske minoritetsgrupper, der indgår i datasættet, adskiller sig fra hinanden i besvarelsen af de forskellige spørgsmål. På de fleste spørgsmål er der ikke markante forskelle mellem familierne med forskellig etnisk baggrund, mens der på andre spørgsmål er forskelle. Familier fra nogle lande (på visse punkter fx familier fra Eksjugo-slavien og familier fra Sri Lanka) ligner hinanden mere, end de ligner familier fra de andre lande. Forskelle og ligheder går i forskellige retninger, og generelt kan der ikke påvises mange markante forskelle. Det tyder derfor på, at datasættet kan anses for at være rimeligt dækkende for

forholdene i flygtninge- og indvandrerfamilier, der i 1995 havde boet mindst tre år i Danmark.

Svarprocenten er 62 pct. af den oprindeligt udvalgte population, hvilket ikke er en høj svarprocent. Selvom man medtager de familier, som ikke kunne kontaktes, fordi de havde forladt Danmark, er det stadigvæk ikke nogen høj svarprocent. Analysen af eventuelle forskelle mellem de familier, der ikke længere indgår i datasættet, og de familier, som er forblevet i datasættet, viser dog som nævnt ikke andre forskelle, end at det i særlig grad er familier, hvor moderens oprindelsesland er Somalia, der er ophørt med at deltage.

Tilsyneladende er der derfor ikke tale om markante skævheder i datasættet, om end svarprocenten er lav. Man skal dog huske på, at der er tale om familier, hvor moderen allerede i 1995 havde boet mindst tre år i Danmark, selvom hun ikke havde dansk statsborgerskab. Familier, der er kommet til landet senere, kan derfor have en anden profil, uden at dette afspejles i data.

Undersøgelsens spørgsmål er besvaret af børnenes forældre. Data er udelukkende indsamlet via interview med forældrene. Det gælder både rent faktuelle spørgsmål og spørgsmål, der indeholder forældrenes vurdering af forskellige forhold vedrørende deres børn. Det giver selvfølgelig en særlig tilgang, ligesom det kan give bias. Vi har haft mulighed for at sammenligne oplysningerne om børnenes trivsel og udvikling, om børnene hyppigt bliver drillet eller slået af andre børn og børnenes faglige og sociale forhold i skolen med tilsvarende oplysninger fra forløbsundersøgelsen af danske børn født i 1995⁷. På disse områder er der ingen forskelle mellem danske børn og børn med anden etnisk baggrund. Dette styrker vores opfattelse af, at forældrene har forsøgt at besvare spørgsmålene så korrekt, som muligt. Svarene på spørgsmål om indlæring af dansk og om barnets beherskelse af det danske sprog kan ikke på samme måde sammenlignes med de danske forældres svar.

Det er klart, at der kan være en skævhed i de svar, forældrene har givet. Det sværeste er at vide, om forældrene har en korrekt vurdering af børnenes beherskelse af dansk. De fleste forældre taler (ifølge interviewerne) et godt eller et nogenlunde godt dansk, selvom udtalen nogle gange kan være dårligere end forståelsen, fordi det for de fleste voksne er svært at lære en god udtale på et fremmed sprog. Vi kan derfor ikke vide, om de

---

7. Se Christensen, 2004b

vurderer børnenes danskundskaber for positivt, fordi børnene taler bedre dansk, end de selv gør.

Endelig kan man også overveje, om forældrene med anden etnisk baggrund er så gode til dansk, at de kan forstå spørgsmålene og besvare dem. 98 pct. af interviewene blev gennemført uden tolk (selvom der var tilbud om tolkning). Og i de fleste tilfælde angiver interviewerne, at der ikke har været de store problemer. De personer, der havde sværest ved det danske, kunne enten gennemføre interviewet sammen med en bedre dansktalende ægtefælle eller få hjælp af et tilstedeværende familiemedlem.

Vores samlede vurdering af datasættet er, at informationerne er tilstrækkeligt gode til, at de kan analyseres. Samtidig vil vi dog nævne, at det ville være spændende, hvis det var muligt at få en neutral vurdering af børnenes sproglige niveau, ligesom det kunne være ønskeligt også at få andre kvantitative undersøgelser om børn med anden etnisk baggrund end dansk.

DE INTERVIEWEDE FAMILIER OG DERES BØRN

I dette kapitel gives der en beskrivelse af de interviewede familier og deres børn. Der er tale om forhold, som vil blive taget op igen i kapitel 5 og 6, når det skal undersøges, om nogle af disse forhold har indflydelse på børnenes beherskelse af dansk og trivsel i skolen.

Hovedvægten i dette kapitel lægges på de sociale forhold med en redegørelse for familiernes størrelse, hvem de bor sammen med, og hvordan de bor. Desuden behandler kapitlet fordelingen af henholdsvis flygtninge- og indvandrerfamilier, redegør for moderens statsborgerskab i 2003 og gennemgår forældrenes uddannelses- og arbejdsforhold, forældrenes fysiske og psykiske helbred, familiernes økonomiske situation samt familiernes sociale ressourcer.

Ud over redegørelsen for forholdene i familierne er der en gennemgang af specifikke oplysninger om børnene. Børnenes trivsel og udvikling beskrives, herunder om børnene har erfaringer med at blive drillet eller slået af jævnaldrende. Endelig gennemgås børnenes deltagelse i religiøse aktiviteter samt børnenes deltagelse i aktiviteter, hvor formålet er, at de skal lære slægtens kulturelle baggrund at kende.

Der er i vid udstrækning tale om en viderebearbejdning af de data, der blev redegjort for i rapporten *7-årige børn med anden etnisk baggrund* (Christensen, 2004b).

FAMILIERNE

De fleste af de undersøgte børn levede i 2003 i familier med to forældre. 87 pct. af børnenes mødre og fædre var gift med hinanden og havde været det siden barnets fødsel, og 1 pct. af børnene levede sammen med deres mor, der var gift med en anden end barnets far, jf. tabel 2.1.

De sidste 12 pct. af børnene boede i 2003 sammen med en enlig mor. Halvdelen af de børn, der i 2003 boede hos en enlig mor, blev født, mens deres mor og far var samlevende, og disse børn havde således oplevet en skilsmisse på et tidspunkt inden for de seneste syv år. Den anden halvdel blev født af en mor, der var enlig allerede ved barnets fødsel.

Tabel 2.1

Samlivsforhold. Familierne fordelt efter hvem de bor sammen med i 2003. Procent.

Samlivsforhold	Procent
Moder og fader har levet sammen siden fødslen af barnet	87
Mor lever sammen med en anden end den biologiske far til barnet	1
Mor er fraskilt og lever alene	6
Mor har levet alene siden fødslen af barnet	6
I alt	100
Antal	348

I forløbsundersøgelsen af danske børn født i 1995 (Christensen, 2004a) lever 80 pct. af børnene i 2003 fortsat sammen med begge forældre, og 1 pct. har siden fødslen levet alene sammen med deres mor. 7 pct. af de danske børn lever sammen med deres mor, der er samlevende med en anden end barnets far, og 11 pct. af børnene bor sammen med en enlig mor (for 1 pct. er der andre svar).

Opgjort således ligger tallene for henholdsvis børn med anden etnisk baggrund og danske børn forholdsvis tæt på hinanden, men de dækker alligevel over store forskelle. For børn med anden etnisk baggrund har der højest været tale om én skilsmisse, derefter har moderen levet alene med barnet, og 6 pct. af børnene har haft den oplevelse. Blandt de danske børn har i alt 19 pct. oplevet mindst én skilsmisse. Knap halvdelen af de 19 pct. har oplevet mindst to skilsmisser. Børn med anden etnisk baggrund

end dansk har således på dette punkt haft en mindre turbulent barndom end danske børn.

Størstedelen af børn med anden etnisk baggrund bor sammen med søskende. Kun 4 pct. bor ikke sammen med andre børn. De fleste børn bor sammen med flere søskende. 28 pct. bor sammen med ét andet barn, 37 pct. sammen med to andre børn, 18 pct. med tre andre børn og de resterende 12 pct. med fire eller flere andre børn. Der er således tale om større familier end de familier, de danske børn lever i, idet det kun er et mindretal af danske børn, der har to eller flere søskende.

Antallet af voksne, der bor i en fælles husstand, er også undersøgt. Her viser det sig, at det kun er en mindre del af børnene, i alt 9 pct., der bor med tre eller flere voksne i husstanden. Flertallet af børnene lever med en eller to voksne i husstanden (henholdsvis 12 pct. og 79 pct.).

Det er primært børn fra parfamilier, der lever sammen med tre eller flere voksne i husstanden. Kun to af de enlige mødre (svarende til 0,58 pct.) lever sammen med andre voksne i husstanden. Samtidig oplyser tre mødre (svarende til 0,86 pct.), at de er gift med barnets far, og at der aktuelt kun er én voksen i husstanden.

Urbanisering og boligforhold

I 1996 boede 40 pct. af familierne i hovedstaden eller i hovedstadens forstæder, 33 pct. i andre større byer og 10 pct. i mindre byer eller i landkommuner. For 17 pct. er der ingen oplysninger om bopælsområde¹. Næsten alle familier har rimeligt moderne og velindrettede boliger, 12 pct. af familierne bor i hus og 88 pct. i lejlighed.

I 2003 er der i nogen grad sket ændringer. En del familier har oplevet en forbedring af boligforholdene. 24 pct. af familierne oplyser, at de bor i hus, mens 76 pct. oplyser, at de bor i lejlighed. Alligevel er der dog langt flere familier, der bor i lejlighed, end det er tilfældet blandt danske familier med 7-årige børn. Blandt danske familier oplyser 78 pct. i 2003, at de bor i enfamilieshus.

Flygtninge eller indvandrere

I alt 34 pct. af undersøgelsens mødre kom oprindeligt til Danmark som flygtninge, og 60 pct. kom hertil som indvandrere. For de resterende 6 pct.

---

1. Skyldes at der som nævnt i kapitel 1 er 58 familier, der først senere er indgået i undersøgelsen.

er svaret uklart, og disse familier kan ikke med sikkerhed karakteriseres som enten flygtninge- eller indvandrerfamilier².

Tabel 2.2 viser fordelingen på de forskellige oprindelige nationaliteter for de familier, der deltog i undersøgelsen i 2003. Det skal her bemærkes, at oplysningerne om mødrenes oprindelsesland blev indhentet i 1999. På det tidspunkt blev der kun spurgt om mødrenes oprindelse, mens der ikke er oplysninger om faderens nationalitet eller oprindelsesland. De fleste mødre lever dog sammen med en mand af deres egen nationalitet, men nogle mødre kan leve sammen med en mand, der har en anden oprindelig nationalitet end dem selv (herunder enkelte mødre, som har levet sammen med en dansk mand).

Tabel 2.2

Fordelingen på de forskellige oprindelige nationaliteter for de familier, der deltager i undersøgelsen i 2003. Procent.

Familier fra	Antal	Procent
Tyrkiet	79	23
Pakistan	53	15
Eksjugoslavien	76	22
Sri Lanka	61	18
Somalia	32	9
Irak	24	7
Ikke klart oplyst	23	6
I alt	348	100

Når der efterfølgende undertiden refereres til flygtninge- eller indvandrerfædre med forskellig national baggrund, er udgangspunktet oplysningerne fra 1999 om moderens nationale baggrund. Det vil sige, at der altid er det forbehold, at der er tale om fædre, som lever sammen med mødre af den pågældende nationalitet. Når der i rapporten refereres til statistiske beregninger med udgangspunkt i oprindelig nationalitet, refereres der kun til moderens nationale baggrund.

Statsborgerskab i 2003

Alle de deltagende børn blev i 1995 udvalgt til undersøgelsen som børn, der blev født af en mor, der ikke var dansk statsborger. Ved den første dataindsamling i 1996 havde ingen af mødrene fået dansk statsborgerskab.

---

2. Der er ikke tilstrækkelige oplysninger om det i interviewskemaet.

Spørgsmålet blev stillet igen i 2003, og her viste det sig, at 43 pct. af mødrene havde fået dansk statsborgerskab siden 1996. Samtidig havde i alt 20 pct. af mødrene i 2003 søgt om dansk statsborgerskab. Ved interviewet i 2003 havde de endnu ikke fået svar på ansøgningen. 37 pct. havde i 2003 ikke søgt om dansk statsborgerskab.

De mødre, der oprindeligt kom til landet som flygtninge (især fra Sri Lanka og Irak), har markant oftere end de mødre, som kom som indvandrere, søgt og fået dansk statsborgerskab. Henholdsvis 63 pct. af flygtningemødrene og 32 pct. af indvandrer-mødrene blev i 2003 danske statsborgere.

Forældrenes uddannelse

I 1996 blev der indhentet oplysninger om mødrenes og fædrenes skolegang i hjemlandet. Det viste sig, at 24 pct. af alle børn i undersøgelsen i 1996 havde mødre, der havde gået i skole i mindre end fem år (Jeppesen & Nielsen, 1998). Især mødre fra Tyrkiet havde en kort skolegang, idet halvdelen havde gået i skole i mindre end fem år, mens mødre fra Sri Lanka havde lige så lang en skolegang som danske mødre.

Børnenes fædre havde gået længere tid i skole end mødrene. Dog havde 11 pct. af fædrene gået i skole i mindre end fem år (ibid.). Fædre gift med mødre fra Tyrkiet havde gået færrest år i skole, mens fædre gift med mødre fra Sri Lanka og Somalia havde gået i skole i lige så mange år som danske fædre.

Der er også indhentet oplysninger om forældrenes uddannelsesforhold efter skolen. Der er spurgt om både kortere og længere erhvervsuddannelse, som har fundet sted i hjemlandet, og om senere erhvervsuddannelse i Danmark. I 2003 havde i alt 27 pct. af mødrene og 34 pct. af fædrene en erhvervsuddannelse.

I forløbsundersøgelsen af danske børn født i 1995 (Christensen, 2004a) fremgår det, at 81 pct. af børnenes mødre og 81 pct. af børnenes fædre har en erhvervsuddannelse. Børn med anden etnisk baggrund end dansk har således i langt mindre grad end danske børn forældre, som har en erhvervsuddannelse.

Der er ingen markante forskelle, når man samlet ser på flygtninge- og indvandrerforældres uddannelsesforhold. Ser man på de enkelte lande, hvor mødrene kommer fra, har indvandrer-mødre fra Eksjugoslavien og flygtningemødre fra Irak relativt oftere end andre mødre en erhvervsuddannelse. Det samme gælder for fædrene, hvor indvandrerfædre fra Eksju-

goslavien og flygtningefædre fra Irak relativt oftere end andre fædre har en erhvervsuddannelse.

Forældrenes arbejdsforhold

Oplysningerne om forældrenes arbejdsforhold afspejler oplysningerne om erhvervsuddannelse. I alt 43 pct. af mødrene og 64 pct. af fædrene har arbejde (se tabel 2.3). I familier med jævnaldrende danske børn (jf. Christensen, 2004a) har 83 pct. af alle mødre og 94 pct. af de samlevende fædre et arbejde. Også på dette område er børn med anden etnisk baggrund end dansk således dårligere stillet end jævnaldrende danske børn.

En mindre andel af forældrene til børn med anden etnisk baggrund er under uddannelse (kan være både skolegang og erhvervsmæssig uddannelse), mens henholdsvis 14 pct. af mødrene og 11 pct. af fædrene oplyser, at de er hjemmearbejdende. 29 pct. af mødrene og 19 pct. af fædrene modtager enten arbejdsløshedsdagpenge, kontanthjælp eller førtidspension.

Tabel 2.3

Tilknytning til arbejdsmarkedet. 2003 data. Procent.

	Alle mødre	Alle samlevende fædre
Har arbejde	43	64
Under uddannelse	9	4
Hjemmearbejdende	14	11
Arbejdsløs/kontanthjælp/pensionist	29	19
Orlov	2	1
Andet / ved ikke	3	1
Procent i alt	100	100
Antal	348	304

Ser man på fordelingen af arbejde inden for de forskellige oprindelige nationaliteter, har mødre fra Tyrkiet og Pakistan stort set arbejde i det omfang, der svarer til gennemsnittet blandt mødrene i undersøgelsen. Mødre fra Eksjugoslavien har markant oftere arbejde, ligesom mødre fra Sri Lanka også oftere har arbejde end gennemsnittet. Samtidigt gælder det, at især mødre fra Somalia og i nogen grad mødre fra Irak sjældnere har arbejde end de andre mødre i undersøgelsen.

Specielt fædre, der lever sammen med mødre med oprindelse i Tyrkiet, har oftere arbejde, end hvad der svarer til gennemsnittet blandt fædrene i undersøgelsen. Fædre, der lever sammen med mødre fra Eksjugoslavien eller Sri Lanka, har lidt oftere arbejde end gennemsnittet. Fædre,

der lever sammen med mødre fra Pakistan, har arbejde svarende til gennemsnittet, mens især fædre, der lever sammen med mødre fra Somalia, og i nogen grad fædre, der lever sammen med mødre fra Irak, sjældnere har arbejde, end hvis de skulle følge gennemsnittet af fædre i undersøgelsen.

Ser man på forholdene inden for de enkelte familier (i parfamilierne), finder man en markant tendens til, at begge forældre i 2003 enten har arbejde, eller begge ikke har arbejde i 2003. Specielt i familier, hvor moderen oprindeligt kom fra Tyrkiet, og i nogen grad i familier, hvor moderen oprindeligt kom fra Eksjugoslavien eller Sri Lanka, er der oftere tale om, at begge forældre arbejder.

I familier, hvor moderen oprindeligt kom fra Somalia eller Irak, er begge forældre oftere uden for arbejdsmarkedet. I familier, hvor mødre oprindeligt kom fra Pakistan, har faderen lidt oftere arbejde, mens moderen ikke har noget arbejde.

De præsenterede tal omkring forældrenes tilknytning til arbejdsmarkedet skal læses med forbehold. For det første skal tallene læses under hensyntagen til, at der generelt er en lav beskæftigelse blandt indvandrere og flygtninge. For det andet skal de læses under hensyntagen til, at det generelt er små grupper, der er tale om, når der skelnes mellem de forskellige oprindelige nationaliteter. Begge dele påvirker forklaringsværdien negativt.

Desuden skal man være opmærksom på, at populationen består af i alt ca. en tredjedel oprindelige flygtninge og to tredjedele oprindelige indvandrere, hvilket også har betydning for resultatet.

Endelig ses det, at forældre fra Eksjugoslavien og til en vis grad også fra Sri Lanka skiller sig ud fra de øvrige oprindelige nationaliteter. Det betyder, at man ikke uden videre kan sammenholde oplysninger fra henholdsvis flygtninge- og indvandrerfamilier, eftersom de forskellige oprindelige nationaliteter kan trække i hver sin retning, når det samlede resultat gøres op.

Forældrenes fysiske og psykiske helbred

Forældrenes fysiske og psykiske helbred har betydning for børnenes opvækst. Der er derfor spurgt til, om forældrene inden for de sidste fire år har modtaget forskellige behandlinger, jf. tabel 2.4.

Mødrene har lidt oftere end fædre fået behandling for fysisk eller psykisk sygdom, men forskellene er ikke voldsomt store. I alt 67 pct. af mødre og 76 pct. af fædre har ikke modtaget nogen af de nævnte former for behandlinger. Sammenholdes oplysningerne med forholdene

for jævnaldrende danske børn (Christensen, 2004a), fremgår det, at forældrene har fået færre behandlinger end forældrene til 7-årige danske børn. Blandt forældrene til de danske børn har 55 pct. af mødrene og 71 pct. af fædre ikke modtaget nogen af de nævnte former for behandling.

Tabel 2.4

Behandling for fysisk og psykisk sygdom. Andel mødre og fædre, der inden for de seneste fire år har oplevet noget af følgende. 2003 data. Procent.

Behandling	Alle mødre	Alle samlevende fædre
Indlagt på sygehus pga. fysisk sygdom	18	15
Indlagt på sygehus pga. psykiske problemer	1	0
Samtaler hos psykiater	1	1
Samtaler hos psykolog	5	4
Hjælp hos ægteskabsrådgiver	1	0
Hjælp hos alternativ behandler	7	3
Langvarig sygdom uden hospitalsindlæggelse	5	3
Fået konstateret kronisk sygdom	5	6
Intet af ovenstående	67	76
Antal	348	304

Mødrene blev desuden spurgt om, hvorvidt de inden for de sidste 4 år har haft forskellige psykosomatiske lidelser, herunder om de har søgt læge for lidelserne. Tabel 2.5 viser, hvilke lidelser mødrene oplejer, de har haft.

Tabel 2.5

Forekomst af forskellige gener hos mødre. 2003 data. Procent. N=348.

Psykiske/psykosomatiske gener	Mødre med pågældende gene
Angst, dårlige nerver	16
Depressioner	18
Hovedpine/migræne	49
Infiltrationer i nakke og skuldre	50
Ondt i hjertet	11
Astma/allergi	17
Søvnproblemer	21
En følelse af ikke at kunne klare de daglige problemer	22
Træthedsfølelser	37
Hypertension	38

Tabellen viser en samlet opgørelse for mødre, der inden for de seneste fire år har haft det pågældende symptom eller problem, uanset om de har søgt

læge for det. For hvert enkelt af de nævnte symptomer har mødrene dog ofte søgt læge. Bortset fra søvnproblemer er en følelse af ikke at kunne klare de daglige problemer og træthedsfølelser de symptomer, som mødrene oftest har søgt læge for.

Det mest bemærkelsesværdige er, at 18 pct. af mødrene oplyser, at de inden for de seneste fire år har været deprimerede. Godt halvdelen af de 18 pct. oplyser, at de har søgt læge for problemet. Oplysningerne om depressioner skal ses i sammenhæng med andelen af mødre, der oplyser, at de har angst eller dårlige nerver, og andelen, som oplyser, at de har søvnproblemer, en følelse af ikke at kunne klare de daglige problemer og træthedsfølelser. I alle tilfælde er der tale om symptomer, der meget vel kan hænge sammen med en følelse af depression.

Blandt danske mødre til 7-årige børn (jf. Christensen, 2004a) oplyste 13 pct. i 2003, at de har følt sig deprimerede. Børn med anden etnisk baggrund end dansk ser således ud til i højere grad end danske børn at have en mor, der føler sig deprimeret. Blandt de danske børn viser analyser, at hvis børnenes mødre føler sig deprimerede, har børnene på en række områder flere vanskeligheder end andre børn (fx har de oftere svært ved at få en god start i skolen). Oplysningen om, hvorvidt børn med anden etnisk baggrund end dansk har en mor, der oplyser, at hun er deprimeret vil derfor senere indgå i analyser af materialet.

Familiernes økonomiske situation

Familiernes økonomiske situation er belyst via forskellige spørgsmål. Der blev i 2002 stillet spørgsmål om bruttoindkomsten. Med interval på 50.000 kr. blev der spurgt om bruttoindkomstens størrelse fra henholdsvis under 100.000 kr. indtil 500.000 kr. og derover.

45 pct. af de enlige mødre oplyste, at de har en årlig bruttoindkomst på under 150.000 kr., og 23 pct. af parfamilierne oplyste, at bruttoindkomsten er under 250.000 kr. om året. Det betyder, at specielt disse familier har en dårlig økonomi. Blandt forældre til jævnaldrende danske børn (Christensen, 2004a og b) er der henholdsvis 16 pct. enlige mødre og 4 pct. samlevende forældre med så lave indtægter.

Tilsvarende er der kun 17 pct. af familierne, der har en bruttoindkomst på 400.000 kr. eller mere. Blandt de danske familier har 45 pct. en bruttoindkomst på 400.000 kr. eller mere.

Bruttoindkomsten svarer således til niveauet for erhvervsuddannelsen og tilknytningen til arbejdsmarkedet. Sammenlignet med danske

børnefamilier³ er der generelt tale om små bruttoindkomster. Børn med anden etnisk baggrund end dansk har således også på det økonomiske område dårligere vilkår end jævnaldrende danske børn.

Oplysningerne om bruttoindkomsten er dog ikke helt tilfredsstillende, når familiernes økonomiske forhold skal beskrives, idet 24 pct. af parfamilierne og 26 pct. af de enlige mødre ikke har oplyst bruttoindkomsten. Skal man have et fyldestgørende indtryk af de økonomiske forhold, er det derfor nødvendigt at supplere med oplysninger om, hvordan de interviewede selv oplever, at familiens økonomi er.

Familiernes økonomiske situation er derfor også belyst via den interviewedes vurdering af økonomien i henholdsvis 1996, 1999 og 2003, jf. tabel 2.6.

Tabel 2.6

Vurdering af familiens økonomi. Særskilt for 1996, 1999 og 2003. Procent.

Vurderer økonomien som:	1996	1999	2003
Særdeles god	3	3	4
God	32	36	34
Nogenlunde	48	51	47
Dårlig	16	10	14
Procent i alt	99	100	99
Antal	482	462	348

Når man ser på ændringer over årene, har kun få familier oplevet en forandret økonomi.

Sammenholdes oplysningerne om vurderingen af familiens økonomi med oplysninger om bruttoindkomst (for de familier, hvor bruttoindkomsten er oplyst), er der korrelation mellem oplysningerne. Dette afspejler, at familier med lavere indkomster generelt har sværere ved at kunne opleve, at de har en god økonomi. Billedet af, at børn med anden etnisk baggrund lever i familier med en langt dårligere økonomi end jævnaldrende danske børn, kan derfor fastholdes.

3. Børnefamilier bliver i rapporten *Børns levevilkår* (Danmarks Statistik, 2002) karakteriseret som familier med en høj indkomst.

Familiernes sociale netværk

For at belyse, om familien får hjælp fra andre, hvis der opstår akutte problemer – og hvem der i givet fald hjælper, er der stillet en række spørgsmål om sandsynligheden for at kunne få hjælp fra såvel familiemedlemmer (bedsteforældre, forældrenes søskende og anden familie) som venner, arbejdskammerater og naboer.

I undersøgelsen af de jævnaldrende danske børn (Christensen, 2004a) findes, at det først og fremmest er bedsteforældrene, der yder hjælp, når det er nødvendigt. I familierne med anden etnisk baggrund er forholdene anderledes. 56 pct. af forældrene får aldrig hjælp fra bedsteforældrene, når der er særlige behov. I langt de fleste tilfælde lever bedsteforældrene ikke i Danmark.

Til gengæld får forældrene langt hyppigere end danske forældre hjælp fra søskende eller anden familie, ligesom de lidt oftere får hjælp fra venner. Samlet er 59 pct. af familierne godt dækket ind, når der er brug for ekstra hjælp, mens de resterende 41 pct. har et svagere socialt netværk. Blandt de danske forældre har ca. 20 pct. et svagere socialt netværk, hvor de ikke altid kan regne med at få hjælp.

Skænderier mellem forældrene

Det sidste, der skal nævnes i denne omgang, er oplysningerne om, i hvor høj grad familien er præget af skænderier mellem forældrene. Familierne blev spurgt om, hvorvidt forældrene skændes om en række forskellige forhold, herunder bl.a. barnets opdragelse, huslige pligter, økonomi og om, hvordan fritiden skal bruges. Hvis de svarede ja, blev de spurgt om, hvorvidt skænderierne fandt sted dagligt, ugentligt, månedligt eller endnu sjældnere.

I de fleste familier var der ikke mange skænderier, men i enkelte familier var det anderledes. I 8 pct. af familierne skændtes forældrene ugentligt på et til to områder. Det svarer til, hvad der blev fundet i de danske familier med jævnaldrende børn (Christensen, 2004a), her var der også 8 pct. af familierne, der var præget af hyppige skænderier.

Familiernes sociale ressourcer

For at få et samlet billede af familiernes sociale ressourcer i forhold til at klare livet i Danmark, sammenstilles de indhentede data organiseret efter samme retningslinjer, som tidligere er anvendt i analyser af data fra forløbsundersøgelsen af danske børn (jf. Christensen, 2004a) og i undersø-

gelsen, der sammenholder forholdene for børn med anden etnisk baggrund og danske børn (Christensen, 2004b).

Oplysningerne om familierne sammenstilles ud fra, om familierne kan siges at have eller ikke at have problemer inden for hvert af de fem forskellige områder. Det drejer sig om områderne: økonomi, erhvervsuddannelse, tilknytning til arbejdsmarkedet, mulighed for at give barnet god omsorg og mulighed for at trække på et socialt netværk, når der er behov for akut praktisk hjælp i forbindelse med barnet. Herefter kategoriseres familierne i tre kategorier, alt efter på hvor mange områder de henholdsvis har problemer eller er uden problemer.

Familier, der ikke har problemer på nogen af områderne eller kun har problemer på et af de undersøgte områder, karakteriseres som *ressourcestærke* familier. Familier med problemer på to af de fem områder karakteriseres som *delvist ressourcetsvage* familier, og familier med problemer på tre eller flere af de nævnte områder betegnes som *ressourcetsvage* familier.

I rapporten *7-årige børn med anden etnisk baggrund* (Christensen, 2004b) giver kapitel 2 en grundig redegørelse for de data, der er anvendt til kategoriseringen. I det følgende gives et resumé af de relevante informationer.⁴

De informationer, der indgår i opgørelsen af, om familien har problemer omkring de *økonomiske forhold*, er den interviewedes egne oplysninger om familiens bruttoindkomst og vurdering af familiens økonomi. Familier med økonomiske problemer er i denne sammenhæng defineret som familier, der enten har en lav bruttoindkomst (henholdsvis under 150.000 kr. for enlige forsørgere og under 250.000 kr. for samlevede), eller familier, hvor den interviewede selv i 2003 vurderede familiens økonomi som dårlig.

Når resultaterne opgøres i form af enten en lav bruttoindkomst, eller om den interviewede i 2003 oplevede økonomien som dårlig, har i alt 38 pct. af familierne økonomiske problemer. Det betyder, at disse 38 pct. har svage ressourcer inden for det økonomiske område.

Spørgsmålet om familiernes *erhvervsuddannelse* er belyst i et tidligere afsnit af dette kapitel. Heraf fremgår andelen af henholdsvis mødre og fædre, der har en erhvervsuddannelse. Sammenholder man disse informationer, finder man, at for i alt 14 pct. af familierne har både moderen

---

4. Læsere, der ønsker en mere udførlig redegørelse, henvises til rapporten *7-årige børn med anden etnisk baggrund* (Christensen, 2004b)

og faderen en erhvervsuddannelse, men for 86 pct. af familierne har enten moderen eller faderen ikke en erhvervsuddannelse. De sidstnævnte familier betegnes som familier med svage ressourcer med hensyn til forældrenes erhvervsuddannelse.

Forældrenes *tilknytning til arbejdsmarkedet* er ligeledes belyst tidligere, herunder andelen af henholdsvis mødre og fædre, der var arbejdsløse i 2003. Denne information kombineres med en opgørelse, der viser, at 13 pct. af mødrene og 7 pct. af fædrene havde været arbejdsløse gennem længere tid i perioden 1999-2002. En kombination af disse oplysninger viser, at i alt 40 pct. af familierne har været præget af alvorlige arbejdsløshedsproblemer. Disse familier betegnes som familier med svage ressourcer med hensyn til tilknytning til arbejdsmarkedet.

Forældrenes *mulighed for at give barnet god omsorg* er et samlet udtryk for tre forskellige forhold. Det drejer sig om, hvorvidt moderen karakteriserer sig selv som deprimeret, om mødres og fædres alkoholmisbrug og om familier, hvor der er mange skænderier mellem forældrene. De tre forhold har hver en karakter, der betyder, at det må formodes at knibe for forældrene at have ressourcer til at give barnet den nødvendige omsorg. 18 pct. af mødrene har angivet, at de følte sig depressive ved interviewet i 2003. Der er ikke tale om en klinisk diagnosticeret depression, men om mødrenes egen karakteristika. Desuden har 1 pct. af mødrene og 3 pct. af fædrene alkoholproblemer (igen er der tale om familiernes egne oplysninger). Endelig er der 8 pct. af familierne, hvor det oplyses, at forældrene skændes markant mere, end hvad der gælder for flertallet af familierne. Alle tre forhold forringer mulighederne for at give barnet en god omsorg. I alt 19 pct. af familierne oplyser at have mindst ét af problemerne. Disse familier har svage ressourcer med hensyn til muligheden for at give barnet god omsorg.

Det sidste område er *mulighed for at trække på et socialt netværk*, når der er behov for akut praktisk hjælp i forbindelse med barnet. Der er specifikt spurgt efter mulighederne for at få hjælp fra bedsteforældre, forældrenes søskende, anden familie, venner, arbejdskammerater og naboer. Når oplysningerne samles, oplyser 41 pct. af familierne, at de kun har ringe mulighed for at trække på et socialt netværk til sådanne opgaver. Disse familier betegnes derfor som familier med et svagt socialt netværk.

Andel ressourcestærke, delvist ressourcesvage og ressourcesvage familier

Når oplysningerne om familiernes ressourcer på de fem områder samles, fremgår det, at 28 pct. af familierne enten ingen problemer har overhovedet eller kun på et enkelt område betegnes som en familie med svage ressourcer. 28 pct. af familierne kan således betegnes som ressourcestærke.

29 pct. af familierne er familier med svage ressourcer på i alt to af de fem områder. Det betyder, at 29 pct. af familierne kan betegnes som delvist ressourcesvage.

De øvrige er familier med svage ressourcer på i alt tre, fire eller fem af områderne. Det betyder, at i alt 43 pct. af familierne kan betegnes som ressourcesvage.

Blandt de danske familier med børn født i 1995 (Christensen, 2004a) kan 80 pct. af familierne karakteriseres som ressourcestærke, 13 pct. som delvist ressourcesvage og 7 pct. som ressourcesvage. Forskellen er markant og illustrerer tydeligt de forskelle, der er mellem familierne.

Familiernes liv vil selvfølgelig være forskellige afhængigt af, på hvilke områder de har og ikke har ressourcer i forhold til at klare sig. Karakteristikken giver derfor ikke noget kvalitativt bud på, hvordan familierne lever. Der er udelukkende tale om en mere statistisk inddeling med henblik på at belyse familiernes ressourcer i det daglige liv.

Ser man på fordelingen af henholdsvis ressourcestærke, delvist ressourcesvage og ressourcesvage familier i forhold til mødrenes forskellige oprindelige nationaliteter, finder man, at der især er flere ressourcestærke familier blandt indvandrere fra Eksjugoslavien end gennemsnittet. Familier, hvor mødrene kommer fra Tyrkiet, klarer sig lidt bedre end gennemsnittet, mens familier, hvor mødrene kommer fra Pakistan og fra Sri Lanka, omtrent ligger på gennemsnittet. Familier, hvor mødrene kom fra Somalia eller Irak, ligger under gennemsnittet af populationen med hensyn til andelen af ressourcestærke familier.

BØRNENE

Nedenfor følger en gennemgang af data vedrørende børnenes trivsel og udvikling med henblik på at afdække, hvor stor en del af børnene der henholdsvis har emotionelle problemer, adfærdsproblemer, problemer med kammerater og problemer med hyperaktivitet. Endvidere undersøges, hvor stor en del af børnene, der i særlig grad er gode til at få kontakt med

jævnaldrende og til at opføre sig på en måde, som fremmer det sociale fællesskab. Desuden vil der blive redegjort for data om, hvorvidt barnet i højere grad end andre børn bliver slået eller drillet af jævnaldrende, og om barnet hyppigt græder på grund af sådanne forhold.

Endelig vil der blive redegjort for børnenes deltagelse i religiøse aktiviteter samt deres deltagelse i aktiviteter med henblik på at lære slægtens kulturelle baggrund at kende.

Der er lige mange piger og drenge med i undersøgelsen, 51 pct. af børnene er piger, og 49 pct. er drenge. Undervejs, hvor det er relevant, vil der blive redegjort for eventuelle forskelle mellem pigers og drenges svar.

Barnets trivsel og udvikling

Børnenes trivsel og udvikling belyses primært ud fra spørgsmål, der stammer fra spørgeskemaet The Strength and Difficulties Questionnaire (i det følgende omtalt som SDQ-spørgsmålene), som specielt er udarbejdet til brug i kvantitative undersøgelser (Goodman, 1997, Goodman et al., 1998, Goodman & Scott, 1999, Goodman, 2001)⁵. I undersøgelsen indgår det samlede spørgeskema som en del af de spørgsmål, der stilles.

Skemaets spørgsmål er opbygget således, at de belyser følgende fem forskellige temaer: forekomst af emotionelle problemer hos barnet, forekomst af adfærdsproblemer, forekomst af hyperaktivitet, problemer i relation til kammerater og prosocial adfærd. De fire første temaer indeholder alle problemer af forskellig karakter, som kan give barnet vanskeligheder i kontakten med andre mennesker, enten fordi der kan være tale om et særligt sårbart barn (fx emotionelle problemer) eller et barn, som det kan være svært at være sammen med på grund af problemerne (fx adfærdsproblemer). Det sidste tema, prosocial adfærd, er en opgørelse af, hvorvidt barnet er hjælpsomt og positivt indstillet over for andre mennesker på en sådan måde, at kontakt og samvær fremmes.

Hvert tema belyses ved hjælp af fem spørgsmål og et scoringssystem, således at svarene på de enkelte spørgsmål tildeles point. Pointsummen for hvert tema giver en opgørelse, der viser barnets placering inden for det givne tema. Opgørelsen er baseret på en redegørelse for scoring af svar og placering af svarene, som er udarbejdet sammen med spørgeskemaets

---

5. Er desuden tilgængeligt på internettet på www.sdqinfo.com

spørgsmål⁶. Opgørelsen er således ikke en relativ placering inden for den undersøgte gruppe, men barnets placering i forhold til en eksternt udarbejdet skala.

For hvert tema gives der en karakteristik af barnet, dvs. om barnet har emotionelle problemer, om barnet har adfærdsproblemer, om barnet er hyperaktivt, om barnet har problemer i relation til kammerater og af, hvordan barnets prosociale adfærd er, dvs. om barnet er i stand til at opføre sig på en måde, så kontakten med andre mennesker fremmes (fx om barnet er god til at hjælpe andre). Når der skal foretages en samlet vurdering, adderes pointene fra de fire temaer, som belyser problemer.

Additionen betyder, at et barn, der måske er karakteriseret ved at have problemer på ét område, men ikke har problemer på andre områder, i den samlede opgørelse vil blive karakteriseret som et barn uden problemer (hvis der kun er tale om moderate problemer på ét af de undersøgte områder) eller som et barn, der i nogen grad har problemer (hvis problemerne på det ene område er alvorlige).

Pointsummen afgør, hvordan barnet placeres. Det kan være i “det normale område”, dvs. at der er tale om et barn, som ikke har flere vanskeligheder, end hvad der må anses for almindeligt. Eller barnet kan blive placeret på “grænsen til det normale område”, hvilket betyder, at barnet har vanskeligheder, der må anses for at være større, end hvad børn almindeligvis har. Endelig kan barnet blive placeret “uden for det normale område”⁷, hvilket betyder, at barnet har betydeligt flere vanskeligheder, end hvad der må anses for almindeligt. Der er tale om en karakteristik af de givne svar, ikke en individuel diagnostisk karakteristik af barnet. Spørgsmålene er tidligere anvendt i forløbsundersøgelsen af danske børn født i 1995 (Christensen, 2004a) og i den seneste gennemgang af data fra forløbsundersøgelsen af børn med anden etnisk baggrund end dansk (Christensen, 2004b). I det følgende gives et resumé af resultaterne.⁸

---

6. Både spørgsmål, scoring og samlet redegørelse for, hvordan scoringen karakteriseres, findes på www.sdqinfo.com

7. Se fx nærmere redegørelse på www.sdqinfo.com

8. Læsere, der ønsker en mere udførlig gennemgang, henvises til Christensen, 2004b.

Tabel 2.7

Børnene fordelt efter deres svar på de fem temaer, der belyser trivsel og udvikling. Procent. 2003 data. N=348 børn.

	SDQ-score inden for normalom- rådet	SDQ-score på græn- sen til nor- malområ- det	SDQ-score uden for normalom- rådet	Ikke sco- ret. Mang- ler oplys- ninger	Sum
Emotionelle problemer	76	7	13	4	100
Adfærdsproblemer	72	15	11	2	100
Hyperaktivitet	84	3	8	5	100
Kammeratproblemer	84	6	7	2	99
Samlet fordeling på de fire temaer, der belyser problemer	78	6	5	11	100
Prosocial adfærd	95	1	1	2	99

Tabel 2.7 viser, hvordan børnene fordeler sig på de fem temaer, som SDQ-spørgsmålene belyser. Det fremgår, at på såvel de fire temaer, der belyser problemer, som på temaet prosocial adfærd, er det store flertal af børnene placeret inden for normalområdet.

78 pct. af børnene er i den samlede opgørelse placeret inden for normalområdet, 6 pct. på grænsen til normalområdet og 5 pct. uden for normalområdet. Børnenes fordeling svarer til, hvad der er fundet blandt jævnaldrende danske og andre nordiske børn (jf. Christensen, 2004a, 2004b og Obel et al., 2004).

Piger og drenge fordeler sig på samme måde i opgørelsen af den samlede problemscore. På de enkelte problemtemaer er pigerne oftere placeret uden for normalområdet, når det drejer sig om temaet emotionelle problemer, mens drengene oftere er placeret uden for normalområdet, når det handler om hyperaktivitet. Der er ingen forskelle på, hvordan børn fra de forskellige oprindelige nationaliteter er placeret.

For 11 pct. af børnene mangler der oplysninger til at placere dem på SDQ-skalaen. Andelen af uoplyste er relativ stor, idet der ikke kan laves en samlet scoring, hvis der blot mangler oplysninger på ét af de fire temaer.

SDQ-score og familiens sociale ressourcer

I publikationen *7-årige børn med anden etnisk baggrund* (Christensen, 2004b) er der foretaget en analyse af, om der er sammenhæng mellem

børnenes placering på SDQ-skalaen og oplysningerne om forældrenes sociale ressourcer. Resultatet er, at der ikke kan påvises nogen sammenhæng.

Blandt jævnaldrende danske børn er der markante sammenhænge. Børn med ressourcestærke forældre bliver med større sandsynlighed end børn med delvist ressourcetsvage forældre placeret i gruppen af børn, der befinder sig inden for normalområdet, ligesom børn med delvist ressourcetsvage forældre har større sandsynlighed end børn med ressourcetsvage forældre for at blive placeret i gruppen inden for normalområdet (Christensen, 2004a).

En forklaring på, at den sammenhæng, der findes i gruppen af danske børn, ikke findes hos børn med anden etnisk baggrund, er formentligt, at familierne med anden etnisk baggrund generelt har langt svagere sociale ressourcer, og at personlige ressourcer derfor ikke (på samme måde som i de danske familier) korrelerer med de sociale ressourcer.

Børn der hyppigt bliver drillet eller slået

Nogle børn har særlige problemer med drilleri og med at blive slået. Ser man på undersøgelsens resultater, finder man, at børn, der bliver slået, ofte også selv slår andre børn, og det kan være svært at vide, hvad der kan være årsag og virkning. Alligevel siger det noget om barnets livssituation, hvis man ved, om barnet bliver drillet eller slået oftere end andre børn.

For at få et billede af i hvilket omfang der er børn, som i særlig grad bliver drillet eller slået af jævnaldrende, er der spurgt specifikt til, om det i høj grad, i nogen grad eller slet ikke passer, at barnet oftere end andre børn bliver udsat for drilleri og bliver slået samt at barnet ofte/jævnligt græder som følge af dette.

Ved at addere svarene på disse spørgsmål findes det, at 62 pct. af børnene ikke er specielt udsat for at blive drillet eller slået (og af den grund at græde), 22 pct. er i nogen grad udsat for det, og 15 pct. er i høj grad udsat for at blive drillet, slået og at græde over det. Der er ikke fundet forskel på piger og drenge.

Andelen af børn, der bliver drillet eller slået, er samlet set lidt højere end blandt jævnaldrende danske børn (Christensen, 2004a), men der er ikke tale om nogen markant forskel. Blandt de danske børn er flere drenge end piger dog udsat for at blive drillet og slået (og evt. at græde over det).

Sammenholdes resultatet med børnenes placering med hensyn til trivsel og udvikling målt på SDQ-spørgsmålene kan man se en markant tendens til, at børn, som via SDQ-scoringen bliver placeret uden for nor-

malområdet, har en større sandsynlighed for i høj grad at være udsat for at blive drillet, slået og at græde over det.

Det er ikke til at vide, hvad der er årsag og virkning, men det kan konstateres, at der er en markant sandsynlighed for, at børnenes placering via SDQ-spørgsmålene og oplysningerne om, hvorvidt de bliver drillet, slået og at græder over det, korrelerer. Man kan derfor opstille den hypotese, at de børn, der i særlig grad bliver drillet, slået og græder over det, er børn, som i forvejen er præget af personlige problemer⁹. Det, at børnene bliver drillet, slået og græder, må derfor formentlig i høj grad ses som udtryk for, at der er tale om børn, som i forvejen er sårbare.

Deltagelse i religiøse og kulturelle sammenhænge

Sidste del af beskrivelsen af børnenes trivsel, udvikling og levekår er en gennemgang af deres eventuelle deltagelse dels i aktiviteter i religiøse sammenhænge (fx koranskole eller bibeltime), dels i særlige aktiviteter, hvor formålet er, at barnet skal lære sin slægts kulturelle baggrund at kende.

30 pct. af børnene deltager i religiøse aktiviteter, mens 26 pct. af børnene deltager i aktiviteter, der har til formål at give kendskab til slægtens kulturelle baggrund (se tabel 2.8). Der er ingen forskel på pigers og drenges deltagelse.

Tabel 2.8

Børnene fordelt efter, hvorvidt de deltager i henholdsvis religiøse aktiviteter og aktiviteter med henblik på at lære slægtens kulturelle baggrund at kende. Data 2003. Procent. N=348.

	Deltager i religiøse aktiviteter	Deltager ikke i religiøse aktiviteter	I alt
Deltager i aktivitet mhp. kulturel baggrund	15	11	26
Deltager ikke i aktiviteter mhp. kulturel baggrund	15	59	74
I alt	30	70	100

Der er en tendens til, at deltagelse i den ene type aktiviteter øger sandsynligheden for, at barnet også deltager i den anden type aktiviteter. 15 pct. af børnene deltager således både i religiøse og kulturelle aktiviteter, mens

9. Alternativt kan sammenhængen søges i modsat retning, dvs. at børn, der bliver drillet, slået og græder over det, som reaktion får en lavere score på SDQ-spørgsmålene.

59 pct. hverken deltager i religiøse eller kulturelle aktiviteter. 15 pct. deltager udelukkende i religiøse aktiviteter, og 11 pct. deltager udelukkende i kulturelle aktiviteter.

Både deltagelse i religiøse og i kulturelle aktiviteter har en sammenhæng med moderens oprindelige nationalitet. For de religiøse aktiviteter gælder det, at børn, hvis mødre har en baggrund i Eksjugoslavien eller i Tyrkiet, sjældnere end gennemsnittet for populationen deltager i religiøse aktiviteter, mens børn, hvis mødre har en baggrund i Pakistan, Sri Lanka og Somalia, oftere end gennemsnittet deltager i religiøse aktiviteter. Børn, hvis mødre har en baggrund i Irak, deltager hverken mere eller mindre end gennemsnittet i religiøse aktiviteter.¹⁰

Tilsvarende gælder det for de kulturelle aktiviteter, at børn, hvis mødre har en baggrund i Eksjugoslavien og Tyrkiet, deltager markant sjældnere end gennemsnittet for populationen, og børn, hvis mødre har en baggrund i Pakistan, deltager lidt sjældnere, end hvad der svarer til den gennemsnitlige deltagelse i aktiviteter, som skal lære dem om deres slægts kulturelle baggrund, mens børn, hvis mødre har en baggrund i Sri Lanka, oftere, end man skulle forvente, deltager i sådanne aktiviteter.

Der er ikke andre af de beskrevne forhold (hverken hos forældrene eller hos børnene), der korrelerer med oplysningerne om børnenes deltagelse i religiøse aktiviteter eller med børnenes deltagelse i aktiviteter med henblik på at lære slægtens kulturelle baggrund at kende.

I kapitel 5 arbejdes der videre med oplysningerne i dette kapitel i en analyse af, om nogle af de nævnte oplysninger kan have indflydelse på barnets beherskelse af dansk og trivsel i skolen.

---

10. Undersøgelsen har ikke oplysninger om forældrenes religion eller religiøse aktiviteter.

BRUG AF DAGPASNING OG BØRNENES TILEGNELSE AF DANSK

Dette kapitel fokuserer især på to forhold. Det første handler om, hvorvidt børnene er blevet passet i offentlig dagpasning, herunder om børnene har haft mulighed for at være sammen med jævnaldrende danske børn. Det andet forhold er knyttet til udviklingen af såvel barnets modersmål som deres danske sprogkunderskaber. I lighed med kapitel 2 er der tale om oplysninger, som vil blive taget op igen i kapitel 5 og 6, hvor det skal undersøges, om nogle af disse forhold har indflydelse på børnenes beherskelse af dansk og trivsel i skolen.

En række data fra undersøgelsen vil blive inddraget for at belyse de to forhold. Det drejer sig for det første om familiens brug af offentlig dagpasning til barnet fra fødslen og frem til barnet er begyndt i børnehaveklasse. For det andet drejer det sig om, hvorvidt andre børn og voksne har talt barnets modersmål henholdsvis i barnets daginstitution og i skolen, om forældrenes holdning til barnets deltagelse i sprogstimulering (oplyst i 1999), om barnet har deltaget i modersmålsundervisning (oplyst i 2003), om barnets første dansktilægnelse har fundet sted i hjemmet samt om forældrenes egne danskunderskaber.

Hvor det er relevant, vil der undervejs blive redegjort for eventuelle forskelle mellem børn fra de forskellige oprindelige flygtninge- og indvandrer-nationaliteter.

BRUG AF OFFENTLIG DAGPASNING

I undersøgelsen indgår en række data om forældrenes brug af offentlig dagpasning. I det følgende gennemgås data om forældrenes ønsker til brug af offentlig dagpasning, samt i hvilket omfang familierne har gjort brug af den offentlige dagpasning, før barnet begyndte i skolen.

Da familierne blev interviewet første gang i 1996, var børnene mellem 3 og 12 måneder gamle. En stor del af mødrene havde derfor fortsat barselsorlov¹. 23 pct. af mødrene forventede at begynde at arbejde eller at gå i gang med en uddannelse efter barselsorlovens ophør (enkelte var begyndt), 19 pct. af mødrene forventede at tage (eller havde påbegyndt) børnepasningsorlov, 21 pct. forventede at være arbejdsløse, 31 pct. forventede at være hjemmearbejdende husmødre, og 6 pct. havde andre svar.

De familier, hvor moderen forventede at komme i arbejde eller i gang med en uddannelse, blev spurgt om, hvorvidt de havde fundet pasning til barnet allerede på daværende tidspunkt, eller om de havde en aftale om, hvad der skulle ske, når barselsorloven ophørte. Godt halvdelen af forældrene havde fundet en ordning for barnets pasning, mens resten ikke havde. Blandt de forældre, der ikke havde afklaret pasningen af barnet, oplyste halvdelen, at det primære problem var de kommunale ventelister til børnepasning. Der var endnu ikke plads til deres barn.

Flertallet af forældrene oplyste, at de foretrak at få barnet passet i en vuggestue eller en kommunal dagpleje, henholdsvis 56 pct. svarede "vuggestue", og 19 pct. svarede "kommunal dagpleje". 5 pct. foretrak "privat dagpleje", mens 7 pct. foretrak, at barnet blev passet af bedsteforældre eller andre slægtninge. Kun 12 pct. af de familier, hvor moderen forventede at komme på arbejdsmarkedet (eller i gang med en uddannelse) foretrak, at forældrene selv passede barnet.

Det ses, at forældrene således i høj grad ønskede samme muligheder for børnepasning som danske forældre, nemlig vuggestue eller kommunal dagpleje. Samtidigt skal det dog bemærkes, at der i alt kun var 23 pct. af mødrene, som forventede at komme i gang på arbejdsmarkedet eller med en uddannelse efter barselsorlovens ophør.

I 1999, da børnene var mellem 3 og 4 år gamle, blev forældrene

---

1. I 1996 var der seks måneders barselsorlov og derefter ret til op til seks måneders børnepasningsorlov.

spurgt om, hvilken børnepasning de ville foretrække på forskellige tidspunkter i barnets udvikling. Forældrene kunne vælge mellem, om barnet skulle passes hjemme hele dagen, om barnet skulle passes hjemme samtidig med deltagelse i sprogstimulerende tilbud², om barnet skulle passes halvdags uden for hjemmet, eller om barnet skulle passes hele dagen uden for hjemmet (se tabel 3.1).

Tabel 3.1

Ønsker til børnepasning, når barnet er henholdsvis under 1 år, 1-3 år eller 3-5 år. Data 1999. Procent. N=326.

	Hjemme hele dagen	Hjemme hele dagen + sprog- stimulerende tilbud	½ dags institution/ dagpleje	1/1 dags institution/ dagpleje	Sum
Under 1 år	93	1	5	1	100
1-3 år	40	3	37	20	100
3-5 år	6	1	30	63	100

For børn under 1 år synes næsten alle forældre, at det vil være bedst om barnet passes hjemme hele dagen. For de 1-2 årige børn begynder billedet at svinge, og for de 3-5 årige børn er det kun et lille mindretal, der synes, at det er bedst for barnet at blive passet hjemme. Dette gælder uanset moderens erhvervsstatus. Kombinationen af hjemmepasning og sprogstimulerende tilbud har ikke på noget tidspunkt nogen særlig tiltrækningskraft.

Direkte adspurgt i 1999 om, hvilken pasning de aktuelt ville foretrække til deres eget barn, svarede 86 pct. af forældrene, at de ville foretrække pasning i børnehave, 10 pct. ville foretrække selv at passe barnet, mens 4 pct. gav andre svar.

Hvis man ser på, hvordan de forskellige nationaliteter forholder sig til, hvorledes barnet bedst passes, er der ingen forskelle, så længe der er tale om et barn under 1 år. Her er alle enige om, at den bedste pasning er i hjemmet.

For det 1-3 årige barn er der nogle forskelle. Især familier med oprindelig pakistansk nationalitet og i nogen grad også familier med tyrkisk nationalitet mener oftere end andre, at det er bedst, at barnet passes

2. Børn skulle (og skal) være tre år for at kunne få sprogstimulerende tilbud.

hjemme. I familier med eksjugoslavisk og irakisk nationalitet ligger svarene på gennemsnittet for de undersøgte familier, mens forældre fra Sri Lanka og Somalia i højere grad end de øvrige forældre er tilbøjelige til at mene, at barnet bedst passes uden for hjemmet.

For børn i alderen 3-5 år mener pakistanske forældre stadigvæk lidt oftere end andre forældre, at børnene bedst passes hjemme, mens forældre fra Sri Lanka lidt oftere end andre forældre mener, at børnene bedst passes uden for hjemmet.

I 2003 blev der ikke direkte spurgt til, hvordan barnet bedst passes. Børnene var da 7 år gamle og gik i skole (i børnehaveklasse, 1. klasse eller 2. klasse). Efter skoletid benyttede 65 pct. af børnene sig af enten fritidshjem eller skolefritidsordning.

Pasning før skolestart

I 1996, da børnene endnu ikke var fyldt 1 år, blev næsten alle børn (90 pct.) passet af forældrene, mens 5 pct. blev passet af bedsteforældre eller andre familiemedlemmer. I perioden 1996 til 1999 begyndte billedet at ændre sig, således at børnene begyndte at blive passet i vuggestue, børnehave og kommunal dagpleje. Tabel 3.2 viser ændringerne.

I 1999 blev i alt 74 pct. passet i vuggestue, børnehave eller kommunal dagpleje, heraf langt de fleste i børnehave. Og i perioden fra 1999 til skolestart/start i børnehaveklasse havde i alt 91 pct. af børnene gået i børnehave.

Tabel 3.2

Hvordan barnet passes henholdsvis i 1996, 1999 og i perioden fra 1999 til skolestart? Data fra 1996, 1999 og 2003. Procent.

Hvordan passes barnet?	1996	1999	Fra 1999 til skolestart
Udelukkende af forældre	90	24	18
Vuggestue	3	3	-
Børnehave	-	69	91
Kommunal dagpleje	2	2	2
Af bedsteforældre eller andre	5	2	3
Af hushjælp/"ung pige"/venner/naboer	0	1	1
Anden pasningsform	1	-	-
Sum	101	101	115*
Antal	290	326	348

* Denne søjle omhandler perioden fra 1999 til skolestart. Det enkelte barn kan i denne periode have været passet mere end ét sted. Summen af de oplyste pasningsformer er derfor mere end 100.

Ser man på, hvordan børnene er blevet passet i perioden 1999-2003, er tendensen, at børnene, efterhånden som de bliver ældre, i højere grad bliver passet af andre end forældrene (eller eventuelt andre fra familien).

Sammenholdes oplysningerne fra tabel 3.2, ser man, at i alt 68 pct. af børnene fra 1999 og frem til skolestart hovedsageligt er blevet passet i offentlig dagpasning i form af kommunal dagpleje, vuggestue, integreret institution eller børnehave. 23 pct. af børnene blev i 1999 passet privat, men inden de begyndte i børnehaveklassen, havde de alle prøvet at være i offentlig dagpasning, hovedsageligt børnehave.

Kun 9 pct. af børnene blev udelukkende passet privat (af forældre, bedsteforældre, andre familiemedlemmer eller nære personer), før de startede i børnehaveklasse. Alle børnene har gået eller går aktuelt i børnehaveklasse.

Der er ingen sammenhæng mellem, hvorvidt børnene er blevet passet meget, lidt eller slet ikke i den offentlige dagpasning inden skolestart og forældrenes sociale ressourcer.

Ser man på brug af offentlig dagpasning i relation til det land, hvor barnets mor er kommet fra, er der en sammenhæng. Børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Pakistan, er oftere end andre børn udelukkende blevet passet hjemme, mens børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Eksjugoslavien, i nogen grad oftere er blevet passet hjemme. Børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Tyrkiet, har været i offentlig dagpasning i et omfang, der svarer til gennemsnittet i populationen, mens børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Sri Lanka eller Irak, noget oftere er blevet passet i offentlig dagpasning. Børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Somalia, er markant oftere end andre børn blevet passet i offentlig dagpasning.

MULIGHED FOR SAMVÆR MED DANSKE BØRN I DAGPASNING

Langt de fleste af de børn, der bliver passet i offentlig dagpasning, er sammen med mange danske børn i institutionen (se tabel 3.3). Ser man på andelen af danske børn i barnets daginstitution i relation til det område, som familien bor i³, er tendensen, at børnene i hovedstadsområdet har større sandsynlighed for at have gået i en daginstitution med en relativt

---

3. Er inddelt i hovedstaden, større by eller mindre bymæssigt område.

lille andel danske børn. Alligevel er der dog også i hovedstadsområdet tale om, at flertallet af børnene har gået i en daginstitution med mange danske børn.

Tabel 3.3

Andel danske børn i barnets børnehave. Data 1999. Procent.

	Andel daginstitutioner
Mindre end 10 pct. danske børn	5
Mellem 10 pct. og 40 pct. danske børn	4
Ca. halvdelen (40-60 pct.) er danske	6
Mellem 60 pct. og 85 pct. er danske børn	19
Næsten alle børn (mere end 85 pct.) er danske	35
Barnet går ikke i daginstitution eller uoplyst	31
I alt	100
Antal	326

SPROG TALES I DAGPASNING OG I SKOLE

I 1999, hvor 72 pct. af børnene blev passet i daginstitution (jf. tabel 3.2), oplyste forældrene, at børnene som hovedregel gerne måtte tale deres modersmål i daginstitutionen, mens 10 pct. oplyste, at de ikke måtte. For de sidste 10 pct. af børnene svarede forældrene, at de ikke vidste, om barnet måtte tale sit modersmål i daginstitutionen.

Flertallet af børnene (men dog ikke alle børn) ser således ud til at have haft mulighed for at tale deres modersmål i daginstitutionen, men det er uklart, i hvilket omfang de har kunnet forvente, at der blev ført egentlige samtaler på modersmålet. Forældrene oplyser, at 42 pct. af de børn, der går i daginstitution, går sammen med mindst ét andet barn, der taler samme modersmål, mens 9 pct. af børnene går i en daginstitution, hvor der er mindst én voksen, der taler barnets modersmål. Børnene har derfor i højere grad kunnet tale på modersmålet med andre børn end med voksne.

Næsten alle børnene går i dansk folkeskole (i alt 90 pct.) eller i en privatskole, hvor undervisningssproget er dansk (8 pct.). Dermed går kun 2 pct. i skoler med andet undervisningssprog end dansk. Det betyder, at børnene principielt kan forventes at tale dansk i skolen. Tabel 3.4 viser, hvor stor en andel danske børn, der er i børnenes klasser.

19 pct. af børnene går i klasser, hvor danske børn kun udgør et mindretal, mens i alt 69 pct. går i klasser, hvor de danske børn udgør flertallet, og 10 pct. går i klasser, hvor ca. halvdelen af børnene er danske.

Sammenholdes andelen af danske børn med familiens bopælsområde, findes det (på samme måde som ved sammenligningen mellem bopælsområde og andel danske børn i daginstitutionen), at børn i hovedstaden har en lidt større sandsynlighed end andre børn for at gå i en klasse, hvor kun et mindretal af børnene er danske.

Tabel 3.4

Andel danske børn i barnets skoleklasse. Data 2003. Procent.

	Andel skoleklasser
Mindre end 10 pct. danske børn	13
Mellem 10 pct. og 40 pct. danske børn	6
Ca. halvdelen (40-60 pct.) er danske	10
Mellem 60 pct. og 85 pct. er danske børn	25
Næsten alle børn (mere end 85 pct.) er danske	44
Ved ikke	2
I alt	100
Antal	348

For de i alt 69 pct., hvor flertallet af børnene i klassen er danske, må vi antage, at børnene primært taler dansk i skolen, og at tilegnelsen af dansk på denne måde fremmes. Men også i de tilfælde, hvor flertallet af klassens børn har en anden etnisk baggrund end dansk, kan det godt være, at det primære talte sprog er dansk. Børnene med anden etnisk baggrund end dansk vil komme fra forskellige nationaliteter og kan derfor ikke antages at have samme modersmål.

Angående børnenes mulighed for at tale deres modersmål i skolen⁴ oplyste forældrene i 2003, at mere end halvdelen af børnene havde mulighed for at tale deres modersmål med andre børn i skolen. 43 pct. af børnene havde ikke denne mulighed, og 3 pct. af børnene havde principielt muligheden, idet der var andre børn, som talte modersmålet, men det blev oplyst, at de ikke må tale modersmål i skolen.

Samtidig oplyses det, at der for 27 pct. af børnene findes mindst én voksen på skolen, som taler barnets modersmål, hvilket gælder lige hyppigt for børn i børnehaveklasse, 1. klasse og 2. klasse. Der er ikke oplysninger om, i hvilket omfang og til hvilket formål muligheden for at kunne tale modersmål anvendes.

For 69 pct. af børnene oplyses det, at de leger sammen med andre

4. I børnehaveklassen, 1. klasse eller 2. klasse.

børn, der taler samme modersmål, som barnet gør, mens de øvrige børn ikke har den mulighed for at bruge modersmålet i leg sammen med andre børn. Men selvom mange børn leger med andre børn, der taler samme sprog, leger de ikke kun med disse børn. I alt 85 pct. af børnene oplyses at lege både med danske børn og med børn, der har et andet modersmål end dansk. Det betyder, at de fleste børn i deres dagligdag har kontakt med både det danske sprog og deres modersmål.

SPROGSTIMULERENDE TILBUD

Undersøgelsen har kun få data om sprogstimulerende tilbud. Sprogstimulerende tilbud er en ordning, som blev vedtaget i Folketinget i 1996. Ordningen går ud på, at kommunerne kan tilbyde gratis sprogstimulerende tilbud i 15 timer om ugen til tosprogede børn, der endnu ikke har påbegyndt skolegangen, især hvis de ikke går i børnehave. Fra august 1999 blev det et krav, at kommunerne skal give sprogstimulerende tilbud til alle tosprogede børn over 4 år. Ordningen kan placeres på en skole eller i tilknytning til en daginstitution eller andre steder, fx i forbindelse med sprogundervisning af forældre.

I 1999 blev der spurgt om, hvorvidt der fandtes sprogstimulerende tilbud i familiens bopælskommune. 35 pct. af forældrene oplyste, at det gjorde der. 9 pct. oplyste, at der ikke fandtes sprogstimulerende tilbud, og 57 pct. svarede, at de ikke vidste, om der fandtes sådanne tilbud. 66 pct. svarede, at det var en god ide, at der fandtes tilbud om sprogstimulering, mens 20 pct. svarede, at de ikke vidste, hvad de skulle svare. De resterende 14 pct. svarede, at det ikke var en god ide. Formentlig er der en del af forældrene, der ikke er klar over, at tilbuddet findes.

Ud fra disse svar må man konkludere, at tilbuddet om sprogstimulering ikke forekommer alment kendt blandt forældrene og i forlængelse heraf, at det langt fra er alle børn, der enten får tilbudt eller deltager i sprogstimuleringen. Dog er der det forbehold, at børnene måske kan deltage i sprogstimulering uden forældrene er opmærksomme på det. Specielt, hvis sprogstimuleringen er knyttet til fx aktiviteter i børnehaven, kan det være, at forældrene ikke ser det som nogen speciel aktivitet. Informationerne på dette område er derfor i nogen grad usikre.

Forældre fra Eksjugoslavien svarer markant oftere end de øvrige familier, at de ikke ved, om der findes sprogstimulerende tilbud i bopæls-

kommunen. Der er ikke nogen sammenhæng mellem, om forældre kender til de sprogstimulerende tilbud og familiens sociale ressourcer.

BARNETS DELTAGELSE I MODERSMÅLSUNDERVISNING

I 2003 blev der spurgt om, hvorvidt der fandtes modersmålsundervisning i familiens bopælskommune, og om, hvorvidt barnet deltog i modersmålsundervisning. 38 pct. af forældrene oplyste, at der fandtes modersmålsundervisning, mens 49 pct. sagde, at der ikke fandtes modersmålsundervisning, og 13 pct. svarede 'ved ikke'.

Samtidig oplyste 28 pct. af forældrene, at deres barn deltog i modersmålsundervisning, mens 72 pct. oplyste, at barnet ikke deltog (jf. den seneste lovændring af folkeskolelovens § 5, stk. 7, hvor det fra 2002 blev frivilligt for kommunerne at tilbyde modersmålsundervisning). Det er således kun et mindretal af børnene, der i 7-års alderen deltager i modersmålsundervisning.

Børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Eksjugoslavien, deltager markant sjældnere end de øvrige børn i modersmålsundervisning, mens børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Sri Lanka, markant oftere end de øvrige børn deltager i modersmålsundervisning. Der er ikke nogen sammenhæng mellem børnenes deltagelse i modersmålsundervisning og familiens sociale ressourcer.

DEN FØRSTE TILEGNELSE AF DET DANSKE SPROG

I undersøgelsen er der også blevet spurgt til, hvor og hvornår barnet begyndte på den første tilegnelse af dansk. Tilegnelse af dansk skal i denne sammenhæng forstås bredt. Der tænkes ikke på undervisning i dansk som en skolemæssig indlæring af fremmedsprog, men snarere på indlæring af dansk som andetsprog med tilegnelse af ord, udtryk og kommunikation på principielt samme måde som det lille barns tilegnelse af modersmålet (se fx Holmen & Jørgensen, 1993). Der fokuseres derfor på, hvor gammelt barnet var, da en kommunikation på dansk med barnet blev påbegyndt samt på, hvor og sammen med hvem denne kommunikation fandt sted.

I 2003 oplyste forældrene, at 47 pct. af børnene var 2 år eller

yngre, da den første tilegnelse af dansk begyndte. 34 pct. var 3 år, mens 12 pct. var 4 år, 5 pct. var 5 år, og de resterende 2 pct. var 6 eller 7 år.

Der er således kun ganske få børn, hvor kommunikationen på dansk først er begyndt i skolen eller i børnehaveklassen. Det store flertal, nemlig 81 pct. var højst 3 år, da de første gang stiftede bekendtskab med dansk.

Forældrene oplyste (ligeledes i 2003), at 22 pct. af børnene begyndte at lære at tale dansk hjemme. 68 pct. begyndte første gang at lære dansk, mens de blev passet i offentlig dagpasning uden for hjemmet, mens 4 pct. begyndte at lære dansk i børnehaveklassen. De resterende 6 pct. begyndte at lære dansk andre steder.

Oplysningerne her er alle fra 2003. Det kan derfor være, at de ikke er helt præcise, fordi forældrene kan have haft svært ved at huske, hvornår tingene har fundet sted. Men alligevel tyder meget på, at forældrene faktisk har været opmærksomme på betydningen af, at børnene får lært dansk.

Det er i den sammenhæng bemærkelsesværdigt, at 70 pct. af børnenes forældre i 2003 oplyste, at børnene er bedre til at tale dansk end til at tale deres eget modersmål. Kun 6 pct. af børnene angives at være bedst til at tale modersmålet, mens 24 pct. taler dansk og modersmålet lige godt.

Når det drejer sig om, hvilket sprog der tales hjemme, oplyste 63 pct. af mødrene i 2003, at de oftest taler deres modersmål sammen med børnene, mens 19 pct. lige ofte taler modersmål og dansk med børnene, og 18 pct. oplyste, at de oftest taler dansk med børnene. Det er i særlig grad mødre fra Eksjugoslavien, der oftest taler dansk med børnene.

Disse oplysninger peger på, at det kunne være nyttigt at foretage en nærmere undersøgelse af, hvilket sprog barnet taler. Den danske forskning om sprogtilegnelse og modersmålets betydning lægger stor vægt på, at barnet taler modersmålet godt (fx Løntoft & Raal, 1998 og Holmen, 2002). Hvis kun 63 pct. af mødrene oftest taler modersmålet med børnene, og hvis det er rigtigt, at 70 pct. af børnene er bedre til at tale dansk end deres modersmål, så kunne der potentielt være grundlag for en mere dybdegående undersøgelse af børnenes sproglige udvikling. I hvert fald oplyses der her for ca. 30 pct. af børnene, at selvom de har kendskab til modersmålet, så er dansk det sprog, de er bedst til at tale. På lang sigt vil det være væsentligt at kunne følge med i, hvordan disse børns brug af sprog og sproglige formåen vil udvikle sig.

Specielt børn fra Eksjugoslavien, Sri Lanka og i nogen grad børn fra Somalia angives at være bedre til at tale dansk end til at tale deres

modersmål, mens det oftest er børn fra Tyrkiet, der angives at være bedst til at tale modersmålet.

FORÆLDRENES DANSKKUNDSKABER

Man kan forestille sig, at en væsentlig indikator for børnenes danskkundskaber – og måske også for forældrenes vurdering af børnenes danskkundskaber – er forældrenes egne danskkundskaber. Oplysninger herom bygger på forældrenes behov (og ønsker) til brug af tolk i forskellige sammenhænge, forældrenes deltagelse i danskundervisning og egne vurderinger af deres danske sprog.

I 1996 blev der anvendt tolk i 9 pct. af de gennemførte interview. Når der ikke blev anvendt tolk, var det fordi, interviewpersonen selv mente at tale tilstrækkeligt godt dansk, eller fordi der var en godt dansktalende ægtefælle (eller eventuelt et andet dansktalende familiemedlem) til stede. Efter hver kontakt vurderede interviewerens den interviewede forælders (moderens) danske sprogkundskaber. Svarene er således subjektive, idet de er foretaget ud fra den enkelte interviewers bedømmelse. Interviewerne vurderede, at 11 pct. af forældrene havde særdeles gode danskkundskaber, og at 19 pct. havde gode danskkundskaber. Dvs. at i alt 30 pct. af forældrene i 1996 blev vurderet som gode til dansk. 28 pct. blev vurderet til at tale nogenlunde godt dansk, mens 30 pct. blev vurderet til at tale dårligt dansk, og 12 pct. talte slet ikke dansk.

I 1999 blev der ligeledes anvendt tolk i 9 pct. af interviewene. Interviewerne vurderede i 1999, at interviewpersonernes danske sprogkundskaber var blevet bedre. 13 pct. blev vurderet til at have særdeles gode danskkundskaber og 30 pct. til at have gode danskkundskaber. I alt 43 pct. blev således vurderet til at have et godt dansk sprog. 28 pct. blev vurderet som havende nogenlunde gode danskkundskaber, 22 pct. blev vurderet som dårligt dansktalende, mens 7 pct. slet ikke talte dansk.

I 2003 blev der brugt tolk i 2 pct. af interviewene. Da der fortsat var tilbud om tolkning i alle interview, måtte man antage, at en voksende andel af familierne følte, at de nu talte et tilstrækkeligt godt dansk til, at tolkning ikke var nødvendig. Denne gang blev der ikke spurgt til interviewerens vurdering af den interviewedes danskkundskaber. Der blev derimod spurgt om den interviewedes vurdering af såvel egne som ægtefællens danske sprogkundskaber. Her svarede 25 pct. af mødrene, at de talte godt

dansk og 6 pct., at de havde aflagt danskprøve ⁵ i perioden siden 1999. 24 pct. mente, at de talte rimeligt godt dansk og oplyste, at de ikke havde modtaget danskundervisning siden 1999, mens 39 pct. oplyste, at de i løbet af de seneste fire år havde modtaget danskundervisning. For ægtefællernes vedkommende blev det oplyst, at 32 pct. talte godt dansk, og at 4 pct. havde aflagt danskprøve 2, mens 31 pct. talte rimeligt godt dansk, og at 23 pct. havde modtaget danskundervisning.

Ifølge forældrenes egne vurderinger taler i hvert fald 55 pct. af mødrene og 67 pct. af fædrene således et godt dansk. De resterende forældre vurderer i de fleste tilfælde, at de taler et rimeligt godt dansk.

Dette tolkes ud fra, at det kun er en lille del af forældrene⁶, der svarer ja på spørgsmålet om, hvorvidt de ønsker tolkning ved samtaler om børnene i skolen, hvorimod der i 1999 var flere⁷, der gav udtryk for, at de ønskede tolkning ved samtaler om børnene i daginstitutionen.

Da forældrenes danskkundskaber ikke er blevet testet professionelt, er det vanskeligt at vurdere præcis, hvad de kan. Men da alle interview er blevet gennemført uden de helt store vanskeligheder, må vi antage, at langt de fleste forældre i rimelig grad kan klare det danske sprog.

Oplysningerne fra dette kapitel vil indgå i den videre analyse i kapitel 5 om indflydelse på barnets status på beherskelse af dansk og trivsel i skolen.

---

5. Dokumenterer at vedkommende har et godt kendskab til dansk.

6. Vurderes til at være mindre end 10 pct.

7. Omkring 20 pct.

BØRNEENES MØDE MED DET DANSKE SAMFUND

I dette kapitel vil der blive redegjort for indikatorer, der belyser forudsætningerne for børnenes møde med det danske samfund. I kapitel 5 vil indikatorerne indgå i en egentlig analyse.

BØRNEENES SKOLEGANG

I 2003, hvor data blev indsamlet sidst på foråret, var flertallet af de 348 børn ved at være færdige med deres første eller andet år i skolen. 20 pct. af børnene gik i børnehaveklasse, 74 pct. i 1. klasse, og 5 pct. i 2. klasse. De børn, der gik i 1. eller 2. klasse, havde alle på nær to børn tidligere gået i børnehaveklasse. 97 pct. af de børn, der nu gik i 1. eller 2. klasse, gik i en almindelig skoleklasse. De sidste 3 pct. gik i modtageklasse, tosproget klasse eller tilsvarende.

Det store flertal af børnene brugte den danske folkeskole. 87 pct. af børnene gik i folkeskole i det skoledistrikt, hvor familien boede, og 3 pct. i en anden folkeskole, 8 pct. i en privatskole, hvor undervisningssproget er dansk, og 2 pct. i en privatskole knyttet til et særligt trossamfund og et andet sprog end dansk.

Udgangspunktet for det følgende er således, at alle børnene har erfaring med at gå i skole, enten fra at gå i børnehaveklasse eller i 1. klasse (eventuelt 2. klasse), ligesom stort set alle børnene har erfaringer med at gå

i en dansk folkeskole eller en dansk privatskole. Der vil herefter ikke blive skelnet mellem, om børnene går i den ene eller den anden type grundskole.

DE TRE INDIKATORER

For at belyse børnenes forudsætninger for mødet med det danske samfund og på den måde tage de første skidt i en integrationsproces, har vi valgt at tage udgangspunkt i forskellige spørgsmål i undersøgelsen. Vi samler spørgsmålene til tre indikatorer, der med hvert deres indhold siger noget om børnenes forudsætninger og dermed også i en vis forstand om deres muligheder for at få etableret et godt møde. Vi har valgt tre indikatorer, der på forskellig vis belyser forudsætningerne, nemlig barnets *beherskelse af dansk, trivsel i skolen og kontaktchancer med danske børn*.

Udgangspunktet for brugen af disse tre indikatorer er en forståelse af, at en god beherskelse af dansk, en god trivsel i skolen og gode chancer for kontakt med danske børn, hver især vil kunne have en afgørende positiv betydning for barnets møde med det danske samfund (og dermed på sigt for en god integrationsproces). På baggrund af dette er indikatorerne dannet ud fra de data, der findes i undersøgelsen¹.

Gruppen af mulige spørgsmål (for hver indikator) har vi valgt de spørgsmål, der ud fra statistiske kriterier fungerer bedst. Det vil sige, at vi har ledt efter spørgsmål, der korrelerer indbyrdes, og som derfor kan tolkes som udtryk for en fælles bagvedliggende indikator. For den sidste af de tre indikatorer (barnets kontaktchancer med danske børn) har det ikke været muligt at finde spørgsmål, der korrelerer indbyrdes. Denne indikator vil derfor ikke blive brugt i de efterfølgende analyser.

BEHERSKELSE AF DANSK

Den første indikator, barnets *beherskelse af dansk*, er valgt, fordi det danske sprog må anses for væsentligt for barnets møde med børn fra det danske majoritetssamfund.

---

1. Man kan godt forestille sig, at andre spørgsmål end de her anvendte spørgsmål kunne have været bedre at bruge – eller i det mindste – kunne have været lige så gode, ligesom andre forskere måske ville vælge andre spørgsmål eller måske helt andre indikatorer. Der vil altid være flere muligheder. Vores valg er foretaget ud fra de spørgsmål, som findes i undersøgelsen.

Resultater fra en egentlig sprogtestning af det enkelte barn kunne her være et meget nyttigt element, men sådanne informationer indgår ikke i datasættet. Undersøgelsens data er indhentet via interview med barnets mor (eller far), og der findes derfor kun informationer om, hvordan barnets forældre vurderer barnets beherskelse af dansk.

Der indgår flere overordnede spørgsmål i indikatoren barnets beherskelse af dansk. For det første inddrages forældrenes vurdering af, hvordan barnet klarer sig på dansk, herunder fire forhold om, hvorvidt barnet har problemer med at finde ordene, problemer med udtalen, problemer med at blive forstået eller problemer med at udtrykke sine tanker på dansk. For det andet inddrages forældrenes vurdering af, hvordan det har været for barnet at skulle klare sig på dansk i skolen. Således rummer denne indikator i alt fem forhold vedrørende barnets beherskelse af dansk.

Med hensyn til hvordan barnet klarer sig på dansk, viser tabel 4.1 en opgørelse over andelen af børn, som ifølge forældrenes opfattelse har eller ikke har problemer.

Tabel 4.1

Andel børn, som forældrene mener, har problemer med at klare sig på dansk. Data 2003. Procent.

Problemer	Har problemer	Har ikke problemer	Ved ikke	I alt	Antal
Problemer med at finde ordene	16	84	0	100	348
Problemer med udtalen	6	94	0	100	348
Problemer med at blive forstået	7	93	0	100	348
Problemer med at udtrykke sine tanker	8	90	2	100	348

Det ses af tabel 4.1, at de fleste forældre vurderer, at deres børn i høj grad er i stand til at klare sig på dansk. Hvis man sammenholder svarene på de fire spørgsmål, ser man, at 80 pct. af børnene ikke har nogen af de nævnte problemer, mens 11 pct. kun har ét problem, og 8 pct. har to, tre eller fire problemer. Pigerne har lidt sjældnere problemer end drengene.

Med hensyn til hvorvidt det efter forældrenes opfattelse har været svært for barnet at skulle klare sig på dansk i skolen, er der specielt tænkt på vanskeligheder med at begå sig i den danske sammenhæng, som en skole sædvanligvis er, herunder nødvendigheden af at kunne kommunikere på dansk både med lærere og med andre elever. Tabel 4.2 viser for-

delingen af børn, der henholdsvis har haft svært, lidt svært eller ikke svært ved at skulle klare sig på dansk i skolen, ifølge forældrenes vurdering.

Tabel 4.2

Andel børn, der har haft svært, lidt svært eller ikke svært ved at skulle klare sig på dansk i skolen. Data 2003. Procent.

	Andel børn
Det har været svært	5
Det har været lidt svært	13
Det har ikke været svært	82
I alt	100
Antal	348

Igen fremgår det, at det store flertal af børnene angiveligt ikke har haft specielt svært ved at skulle klare sig på dansk i skolen. For nogle børn har det været lidt svært, og for en lille del af børnene har det afgjort været svært. I alt har 18 pct. af børnene i større eller mindre grad haft vanskeligheder ved at skulle klare sig på dansk i skolen. Selvom de fleste ikke har haft det svært, må 18 pct. alligevel karakteriseres som et stort mindretal.

Samlet indikator for barnets beherskelse af dansk

Ser man samlet på de fem spørgsmål, der inddrages i analysen af barnets beherskelse af dansk, finder man, at spørgsmålene korrelerer indbyrdes, ligesom det findes, at spørgsmålene med god mening kan siges at være udtryk for en fælles bagvedliggende indikator (eller faktor). Set under et udgør de fem spørgsmål således en god indikator for barnets beherskelse af dansk.²

Et mål for andelen af børn, der er velfungerende i beherskelsen af dansk, kan man udlede ved at undersøge, hvordan børnene fordeler sig på de forskellige mulige svarkategorier under de fem betragtede forhold. For i alt 71 pct. af børnene oplyser forældrene, at der hverken er problemer med at finde ordene på dansk, problemer med udtalen, problemer med at blive forstået eller problemer med at udtrykke sine tanker, ligesom det heller ikke har været svært for disse børn at skulle klare sig på dansk i skolen.

Det betyder, at 71 pct. af børnene ikke har nogen af de beskrevne

---

2. Er undersøgt ved hjælp af χ^2 -test og herefter ved hjælp af faktoranalyse.

vanskeligheder på de fem undersøgte forhold. Disse børn karakteriseres som at have gode forudsætninger, hvad angår den udvalgte indikator beherskelse af dansk.

De resterende 29 pct. af børnene har en eller flere af de beskrevne vanskeligheder og betragtes dermed i større eller mindre grad som børn med dårligere forudsætninger, når det handler om beherskelse af dansk.

Det er forskelligt, hvor meget dårligere forudsætninger de 29 pct. børn har. For nogle børn er der kun tale om en eller to af de nævnte vanskeligheder, mens andre har tre, fire eller alle fem vanskeligheder. Men da undersøgelsen trods alt er baseret på en relativt lille gruppe børn, har vi valgt ikke yderligere at inddele børnene i grupper med hensyn til beherskelse af dansk.

TRIVSEL I SKOLEN

Anden indikator er barnets *trivsel i skolen*. Tankerne bag valget af denne indikator er, at barnets glæde ved (eller tilfredshed med) at gå i skole vil kunne have en afgørende indflydelse på, hvad barnet lærer. Hvis barnet trives godt i skolen, vil det derfor være en væsentlig positiv indikator for mødet med det danske samfund.

Vi har igen flere overordnede spørgsmål, som anses for væsentlige. Det første spørgsmål handler helt enkelt om, hvorvidt barnet kan lide at gå i skole. I danske undersøgelser (fx Christensen, 2004a) finder vi, at børn, der kan lide at gå i skole, har en større sandsynlighed for at klare sig godt i skolen, ligesom der er en større sandsynlighed for, at disse børn generelt trives godt. Udgangspunktet er derfor, at børn, der kan lide at gå i skole, samtidig er børn, som generelt set trives godt i skolen.

De andre spørgsmål rummer oplysninger om tre forhold vedrørende eventuelle særlige vanskeligheder i forbindelse med barnets skolestart. Disse forhold er inddraget for at supplere svarene på det generelle spørgsmål om, hvorvidt børnene kan lide at gå i skole.

Man kunne også have inddraget oplysninger om, hvordan det foreløbigt er gået med børnenes faglige indlæring, men da 20 pct. af børnene på undersøgelsestidspunktet går i børnehaveklasse og derfor ikke på samme måde som børn i 1. eller 2. klasse møder bestemte krav om indlæring, har vi valgt at udelade sådanne oplysninger.

Med hensyn til første spørgsmål viser undersøgelsen, at forældrene vurderer, at de fleste børn godt kan lide at gå i skole (se tabel 4.3). Kun 2

pct. oplyses ikke at kunne lide at gå i skole, mens 10 pct. oplyses kun i nogen grad at kunne lide at gå i skole. Datamaterialet indeholder ikke oplysninger om, hvorfor børnene henholdsvis kan eller ikke kan lide at gå i skole.

Tabel 4.3

Andel børn, der i høj grad, i nogen grad eller slet ikke kan lide at gå i skole. Data 2003. Procent.

	Andel børn
Kan i høj grad lide at gå i skole	88
Kan i nogen grad lide at gå i skole	10
Kan kun i ringe grad lide at gå i skole	2
I alt	100
Antal	348

Med hensyn til spørgsmålet om særlige vanskeligheder i forbindelse med skolestarten er der konkret spurgt til, om barnet har (haft) psykiske problemer i forbindelse med skolegangen (fx, om barnet er ked af det, mangler selvtillid eller er alt for tilbagetrukket), om barnet i særlig grad har (haft) konflikter med andre elever, og om barnet i særlig grad har (haft) konflikter med lærerne. Tabel 4.4 viser, hvad forældrene har svaret på de enkelte spørgsmål.

Tabel 4.4

Andel børn med særlige vanskeligheder i forbindelse med skolestarten. Data 2003. Procent.

	Ja, har haft problemer	Har ikke haft problemer	I alt	Antal
Psykiske problemer	14	86	100	348
Konflikter med kammerater	10	90	100	348
Konflikter med lærerne	3	97	100	348

Som det fremgår af tabellen, har kun få børn haft de nævnte særlige vanskeligheder i forbindelse med skolestarten. 80 pct. af børnene har ikke nogen af de tre problemer, 15 pct. har ét problem, og 5 pct. har to eller tre problemer. Drengene har lidt flere problemer end pigerne.

Samlet indikator for barnets trivsel i skolen

Ligesom det gjaldt for den samlede indikator for barnets beherskelse af dansk, finder vi her, at de fire spørgsmål angående barnets trivsel i skolen korrelerer indbyrdes og kan anses som udtryk for det samme bagvedliggende forhold (eller den samme faktor)³.

Andelen af børn, der har gode forudsætninger, hvad angår trivsel i skolen, findes ved at undersøge, hvordan børnene fordeler sig med hensyn til, hvad der er svaret på de fire forskellige spørgsmål. For i alt 75 pct. af børnene har forældrene svaret, at børnene i høj grad kan lide at gå i skole, og at børnene hverken har psykiske problemer eller problemer med kammeraterne og lærerne. Disse børn (75 pct.) karakteriseres således som børn med gode forudsætninger med hensyn til indikatoren trivsel i skolen.

De resterende 25 pct. af børnene har et eller flere af de nævnte problemer, men da undersøgelsen baserer sig på relativt få børn⁴, har vi valgt ikke yderligere at underinddele gruppen af børn, der har dårligere forudsætninger med hensyn til trivsel i skolen.

KONTAKTCHANCER MED DANSKE BØRN

Den tredje udvalgte indikator for barnets møde med det danske samfund er *kontaktchancer med danske børn*. Vi har her især været interesserede i forhold, der handler om barnets muligheder for at have personlig kontakt med danske børn. Tanken er helt enkel, at muligheden for at have god kontakt med danske børn (og dermed for et godt møde med det danske samfund) forudsætter, at der findes danske børn i barnets omgivelser.

Der inddrages tre spørgsmål til belysning af denne indikator: for det første, om barnet går i en dansk grundskole, og hvor stor andelen af danske børn er i barnets klasse; for det andet, om barnet deltager i organiserede (faste) fritidsaktiviteter, og for det tredje, om barnet går i fritidshjem/skolefritidsordning. Disse tre forhold betragtes således som potentielle rammer for børnenes kontaktmuligheder med danske børn.

98 pct. af børnene går i danske folkeskoler eller privatskoler og har derfor principielt mulighed for at være sammen med danske børn i skolen. Dog er der den begrænsning, at der i nogle klasser kun er få danske børn.

---

3. Er undersøgt ved hjælp af χ^2 -test og herefter ved hjælp af faktoranalyse.

4. 348 børn er relativt få i en kvantitativ undersøgelse.

Som nævnt i kapitel 3, går 13 pct. af børnene i klasser, hvor mindre end 10 pct. af børnene er danske. Disse 13 pct. må vi derfor antage ikke har en let adgang til kontakt med danske børn, i hvert fald ikke i skoletiden.

I alt går 19 pct. af børnene i klasser, hvor andelen af danske elever er mindre end 60 pct., og 71 pct. går i klasser, hvor andelen af danske elever er større end 60 pct. Vi må antage, at sidstnævnte gruppe af børn på 71% har en principiel (og reel) mulighed for kontakt med danske børn.

Deltagelse i fritidsaktiviteter giver potentielt mulighed for at være sammen med danske børn. 56 pct. af børnene deltager i mindst én fritidsaktivitet⁵, mens de resterende 44 pct. ikke har nogen fritidsinteresser, som de fast går til. Flere drenge end piger har en fritidsinteresse.

Andelen af børn med en eller flere faste fritidsaktiviteter er ikke så høj set i forhold til jævnaldrende danske børn, hvor 90 pct. deltager i mindst én fritidsaktivitet (Christensen, 2004a). Andre danske undersøgelser finder, at mindst 80 pct. af børn (i forskellige aldre) har mindst én fast fritidsinteresse, som de går til hver uge (Andersen, 1995 og Fridberg, 1999).

I fritidshjem og skolefritidsordning er det forventeligt, at børnene ligeledes har mulighed for at være sammen med danske børn undtagen i de tilfælde, hvor der kun er få danske børn på fritidshjemmet eller i skolefritidsordningen. Dette har vi dog ingen oplysninger om.

65 pct. af børnene går i fritidshjem eller skolefritidsordning. Denne andel svarer til, hvad man måtte forvente ud fra oplysninger fra Danmarks Statistik (Statistisk Årbog 2002), hvor det fremgår, at generelt går 64 pct. af børn i alderen 6 til 9 år i fritidshjem eller skolefritidsordning.

Børnene i denne undersøgelse har således størst chance for at få kontakt med danske børn i skolen, hvor i hvert fald 71 pct. går i klasse med mange danske børn, og mindst chance for at få kontakt med danske børn i forbindelse med deltagelse i en fritidsaktivitet, hvor der er markant færre børn, der er aktive end i en tilsvarende aldersgruppe bestående af danske børn.

---

5. Der er spurgt, om barnet dyrker fodbold eller håndbold, svømning, ridning, dans eller ballet, gymnastik, musikundervisning, kampsport, cricket eller anden fritidsinteresse.

Ingen samlet indikator for kontaktchancer med danske børn

Det er ikke muligt på samme måde som ved indikatorerne beherskelse af dansk og trivsel i skolen at finde en samlet indikator for kontaktchancer med danske børn. Selvom der er korrelation mellem flere af de anvendte spørgsmål, er det ikke alle, der korrelerer, ligesom det heller ikke er muligt på samme måde ved hjælp af faktoranalyse at finde et fælles bagvedliggende forhold (en fælles faktor), der kan bruges til at karakterisere indikatoren.

De sammenhænge, der findes, er, at børn, som har en fritidsinteresse, sandsynligvis i højere grad end andre børn bruger fritidshjem eller skolefritidsordning. Samtidig peger undersøgelsen på, at børn, der bruger fritidshjem eller skolefritidsordning, har en større sandsynlighed for at gå i en klasse, hvor flere end 60 pct. af børnene er danske. Men der er ikke nogen korrelation mellem, om børnene har en fritidsinteresse, og om der er flere eller færre end 60 pct. danske børn i klassen.

Der er ikke andre spørgsmål i undersøgelsen, som umiddelbart kan træde i stedet for oplysningerne om fritidsinteresser, brug af fritidshjem/skolefritidsordning og andel danske elever i klassen. Alle potentielle spørgsmål er undersøgt, uden at der er fundet noget brugbart resultat. Der kan derfor ikke etableres en samlet indikator for kontaktchancer med danske børn. I de følgende analyser er det derfor kun indikatorerne beherskelse af dansk og trivsel i skolen, der vil blive anvendt.

INDIKATORERNE I RELATION TIL OPRINDELIG NATIONALITET

Analyserne af, hvilken indflydelse de forskellige gennemgåede forhold (i kapitel 2 og 3) har for barnets status på indikatorerne beherskelse af dansk og trivsel i skolen, vil blive gennemført i kapitel 5 for hver enkelt indikator.

Det er også interessant at undersøge, hvordan børnene fordeles sig med hensyn til beherskelse af dansk, når man ser på moderens oprindelige nationalitet, tabel 4.5.

Der er ikke foretaget statistiske analyser, men det fremgår, at især børn af mødre med oprindelig tyrkisk nationalitet har en dårligere beherskelse af dansk end flertallet af børnene, mens børn af mødre af somalisk oprindelse er bedre til dansk end de andre børn. 66 pct. af børnene med en tyrkisk baggrund og 87 pct. af børnene med en somalisk baggrund

karakteriseres ved en god beherskelse af dansk. Det samlede resultat for alle børnene ligger tættere på resultatet for børn med oprindelse i Tyrkiet end for børn med oprindelse i Somalia. I alt 71 pct. af børnene er karakteriseret ved en god beherskelse af dansk. Dette afspejler, at der er et større antal børn med oprindelse i Tyrkiet, som indgår i undersøgelsen, end antal med oprindelse i Somalia.

Tabel 4.5

Barnets beherskelse af dansk fordelt på de forskellige oprindelige nationaliteter. Data fra 2003. Procent.

	Tyrkiet	Paki- stan	Eks- jugo- slavien	Sri Lanka	So- malia	Irak	Alle børn
God beherskelse af dansk	66	72	71	75	87	70	71
Dårligere beherskelse af dansk	34	28	29	25	13	30	29
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Antal	77	53	76	61	30	23	320*

* For enkelte børn er der ikke tilstrækkelige oplysninger om beherskelse af dansk, og for 6 pct. af børnene er oplysningerne om moderens oprindelige nationalitet uklare.

Ser man på en tilsvarende fordeling af barnets trivsel i skolen fordelt på de forskellige oprindelige nationaliteter (tabel 4.6), findes det, at børn, hvis mødre oprindeligt kommer fra Tyrkiet, har en dårligere trivsel end de øvrige børn. Tendensen til, at børn, hvis mødre kommer fra Tyrkiet, har en dårligere trivsel, er tydelig, idet kun 56 pct. af børnene med en tyrkisk baggrund karakteriseres ved en god trivsel i skolen. Samtidig fremgår det, at 90 pct. af børnene, hvis mødre kommer fra Sri Lanka, har en god trivsel i skolen. Samtidig fremgår det også, at flygtningebørn generelt har en bedre trivsel i skolen end indvandrerbørn.

Hvis man skal arbejde på at forbedre børnenes forudsætninger for beherskelse af dansk og trivsel i skolen, vil det formentlig være hensigtsmæssigt i særlig grad at være opmærksom på børn med en Tyrkisk baggrund. Specielt anses det for relevant at fokusere på barnets trivsel i skolen. Kun 56 pct. har gode forudsætninger i form af trivsel i skolen.

I undersøgelsen af de jævnaldrende danske børn (Christensen, 2004a) blev det fundet, at der var en markant sammenhæng mellem forældrenes glæde ved at gå i skole, da de var børn, og børnenes glæde ved

Tabel 4.6

Barnets trivsel i skolen. Data fra 2003. Procent

	Tyrkiet	Paki- stan	Eks- jugo- slavien	Sri Lanka	So- malia	Irak	Alle børn
Trives godt i skolen	56	68	80	90	78	70	75
Trives dårligere i skolen	44	32	20	10	22	30	25
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Antal	79	53	75	61	32	23	323*

*For enkelte børn er der ikke tilstrækkelige oplysninger om trivsel i skolen, og for 6 pct. af børnene er oplysningerne om moderens oprindelige nationalitet uklare.

skolen. Der findes ikke tilsvarende oplysninger for børn med anden etnisk baggrund. Men der findes oplysninger om forældrenes egen skolegang (Jeppesen & Nielsen, 1998). Her fremgår det, at specielt forældre fra Tyrkiet har en kortere skolegang end de øvrige forældre, mens forældre fra Sri Lanka har den længste skolegang (lige så lang som i Danmark). Noget kunne derfor tyde på, at forældrenes egne erfaringer med at gå i skole (i hvert fald hvad angår det antal år, skolegangen har varet) kan have en indflydelse på barnets trivsel i skolen.

Begge indikatorer på samme tid

Hvis man ser på begge indikatorer på samme tid, dvs. undersøger sammenhængen mellem, om børnene har henholdsvis gode eller dårligere forudsætninger på de to indikatorer, finder man, at i alt 54 pct. af børnene har gode forudsætninger på begge områder. Det vil sige, at 54 pct. af undersøgelsens børn ikke har nævneværdige problemer på de to anvendte indikatorer.

17 pct. af børnene har gode forudsætninger, hvad angår beherskelse af dansk samtidig med, at de har dårligere forudsætninger med hensyn til trivsel i skolen. For 20 pct. af børnene er det omvendt, dvs. at de har gode forudsætninger med hensyn til trivsel i skolen og dårligere forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. Det vil sige, at i alt 37 pct. af børnene har gode forudsætninger på et af de to områder og dårligere forudsætninger på det andet område.

De sidste 9 pct. af børnene har dårligere forudsætninger både med hensyn til beherskelse af dansk og med hensyn til trivsel i skolen.

MARKANTE SAMMENHÆNGE

Kapitel 5 handler om, hvilke forhold der kan siges at have betydning for indikatorerne *beherskelse af dansk* og *trivsel i skolen*. Målet er også at indkredse, om det er forhold, som det eventuelt kunne være vigtigt at søge at støtte eller eventuelt at påvirke i retning af ændring, hvis målet er, at så mange børn som muligt skal have gode forudsætninger i mødet med det danske samfund.

I kapitel 2 og 3 blev en række forskellige forhold gennemgået, der karakteriserer børnenes levekår. Kapitel 2 præsenterede de undersøgte børns familie- og boligforhold, om de oprindeligt er flygtninge- eller indvandrerfamilier, moderens statsborgerskab i 2003, forældrenes uddannelses- og arbejdsforhold, forældrenes fysiske og psykiske helbred, moderens psykosomatiske gener, familiernes økonomiske situation og familiernes sociale ressourcer. Desuden gav kapitel 2 en redegørelse for børnenes trivsel og udvikling belyst via SDQ-spørgsmål og oplysninger om, hvorvidt børnene hyppigt bliver slået eller drillet af andre børn, samt oplysninger om børnenes deltagelse i religiøse og kulturelle sammenhænge.

I kapitel 3 blev der yderligere redegjort for en række forhold vedrørende familiernes brug af offentlig dagpasning samt børnenes begyndende tilegnelse af dansk. Kapitel 3 belyste, i hvilken grad familierne har benyttet sig af offentlig dagpasning fra 1996 over 1999 til 2003, i hvor høj grad barnet har været sammen med danske børn henholdsvis i daginstitutionen og i skolen, hvilket sprog der tales i daginstitution og skole,

barnets deltagelse i sprogstimulerende tilbud og modersmålsundervisning, barnets første indlæring af dansk, det anvendte sprog mellem børn og forældre samt forældrenes dansk kundskaber.

Alle disse forhold antages principielt at kunne have betydning for barnets status på indikatoren beherskelse af dansk.

ANALYSE AF FORHOLD AF BETYDNING

For at undersøge om de nævnte forhold eventuelt kan have betydning, har vi foretaget en række analyser af datamaterialet. Først er de forskellige variable (spørgsmål) undersøgt to og to med henblik på at se, om der kan påvises signifikante forskelle mellem hvert af de forskellige forhold og barnets beherskelse af dansk (og senere barnets trivsel i skolen).

Herefter er de samme analyser foretaget for hver enkelt af de seks oprindelige nationaliteter¹, der har deltaget i undersøgelsen. Dette har til formål at undersøge, om besvarelsene fra mødre fra de forskellige oprindelige nationaliteter ligner hinanden eller er forskellige. Man må her være opmærksom på, at når variablene undersøges to og to, vil man ikke få de endelige svar. Fx kan der på nogle områder være markante forskelle mellem børn af mødre fra to forskellige oprindelige nationaliteter, som kan indikere, at det er nationaliteten, som forklarer forskellen. Men da vi fx allerede ved, at mødre fra forskellige oprindelige nationaliteter har en meget forskellig uddannelsesmæssig baggrund, kan det være, at det i virkeligheden er uddannelsen og ikke nationaliteten, som bedst forklarer forskellen.

Endelig er der gennemført regressionsanalyser for at imødegå problemerne med ikke at vide, om en sammenhæng i virkeligheden skyldes en anden bagvedliggende faktor. Regressionsanalyserne tager udgangspunkt i et samlet datasæt og gør det muligt at vurdere, hvorledes de enkelte forhold påvirker resultatet.

Selvom regressionsanalyserne således er de bedste analyser at gennemføre (og derfor principielt kunne være de eneste, vi brugte), har vi alligevel valgt først at gennemgå nogle af resultaterne fra analyser, hvor spørgsmålene sammenlignes to og to, og herefter gennemgå resultaterne fra regressionsanalyserne. Begrundelsen er, at det for læseren almindeligvis

---

1. Mødrene var i 1996 ikke danske statsborgere. De kom fra henholdsvis Tyrkiet, Pakistan, Eksjugoslavien, Sri Lanka, Somalia og Irak.

vil være lettere at forstå resultaterne af den bivariate analyse. Man kan sige, at vi først præsenterer resultaterne af den bivariate analyse som en form for screening af relevante sammenhænge og herefter præsenterer det endegyldige resultat med regressionsanalyserne.

FORHOLD AF BETYDNING FOR BARNETS BEHERSKELSE AF DANSK (BIVARIATE ANALYSER)

Som det fremgår af kapitel 4, består indikatoren *barnets beherskelse af dansk* af fem indbyrdes korrelerende spørgsmål, der kan antages at være udtryk for en fælles bagvedliggende indikator (faktor) for beherskelsen af dansk. Ud fra forældrenes svar på spørgsmålene, har 71 pct. af børnene gode forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk, idet børnene ikke har nogen af de beskrevne vanskeligheder på de fem undersøgte forhold. De resterende 29 pct. af børnene har en eller flere vanskeligheder og betegnes som havende dårligere forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk.

Familierne

Det er undersøgt, om der kan påvises sammenhænge mellem oplysningerne om familiernes forhold i form af ægteskab/enlige forældre, antal børn i familien, boligforhold, om moderen er flygtning eller indvandrer, moderens statsborgerskab, forældrenes uddannelse, forældrenes arbejdsforhold, forældrenes fysiske og psykiske sundhed, familiens økonomiske situation samt familiens samlede sociale ressourcer (beskrevet i kapitel 2) og barnets status på indikatoren beherskelse af dansk. Alle de resultater, der er gennemgået i kapitel 2, er hver for sig sammenholdt med barnets status på indikatoren beherskelse af dansk. I det følgende trækkes de væsentligste resultater frem.

Den tydeligste sammenhæng inden for dette område findes i familier, hvor barnets mor blev dansk statsborger i 2003. Hvis moderen er blevet dansk statsborger, er der større sandsynlighed for, at barnet har gode forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. Sammenhængen gælder for alle uanset oprindelig nationalitet, selvom de oprindelige flygtningemødre markant oftere end indvandrermodrene har fået dansk statsborgerskab (henholdsvis 63 pct. flygtningemødre og 32 pct. indvandrermodre er blevet danske statsborgere).

En anden tydelig sammenhæng findes i familier, hvor moderen

karakteriserer sig selv som depressiv.² For børn i disse familier er der større sandsynlighed for, at barnet har dårligere forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. I begge tilfælde finder vi, at den største sammenhæng med barnets beherskelse af dansk handler om forhold i familien.

At børn af mødre, der karakteriserer sig selv som depressive, har en dårligere beherskelse af dansk, virker umiddelbart forståeligt og minder om dele af de resultater, som er fundet i den tilsvarende undersøgelse af danske børn (Christensen, 2004a). Den relevante handlingsanvisning vil være at søge at afhjælpe moderens depressive følelser.

Samtidig er det klart, at der ikke er en tilsvarende sammenhæng for børn af mødre, der er blevet danske statsborgere. Her er der formentlig snarere tale om en sammenhæng baseret på forældrenes holdninger, vurderinger og opfattelse af, hvordan fremtiden skal forme sig. Børn, hvis forældre, der allerede, når barnet er 7 år gammelt, ved, at deres (og formentlig også barnets) fremtid kommer til at ligge i Danmark, har bedre forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk (efter forældrenes vurdering). Sammenhængen forekommer logisk, men der er ikke umiddelbart nogen handlingsanvisning, idet et dansk statsborgerskab ikke i sig selv kan antages at påvirke beherskelsen af dansk.

Familier, hvor moderen er blevet dansk statsborger, og familier, hvor moderen karakteriserer sig selv som depressiv, indgår i den efterfølgende regressionsanalyse.

Trivsel og udvikling

I kapitel 2 blev børnenes trivsel og udvikling beskrevet (ved hjælp af spørgsmål fra The Strength and Difficulties Questionnaire). Desuden indgik en beskrivelse af, i hvor høj grad børnene bliver drillet og/eller slået (og græder som følge af det) af jævnaldrende børn.

Det ses, at 78 pct. af børnene har det godt på alle de undersøgte områder vedrørende trivsel og udvikling. 6 pct. har nogle vanskeligheder, mens 5 pct. har betydeligt flere vanskeligheder, end hvad der må karakteriseres som normalt. For 11 pct. er der ikke svaret fyldestgørende, og resultatet kunne derfor ikke gøres op.

Samtidig fremgår det, at 62 pct. af børnene ikke har problemer med at blive drillet, slået (og græde), 22 pct. har i nogen grad problemer, og 15 pct. har i høj grad problemer. Børn, der har nogle eller mange

---

2. Har været depressiv inden for de seneste fire år.

vanskeligheder opgjort ved hjælp af SDQ-spørgsmålene, har større sandsynlighed for også i høj grad at have vanskeligheder med at blive drillet, slået og græde over det.

Børn, der er karakteriseret ved at have det godt på alle områder undersøgt med SDQ-spørgsmålene, har en større sandsynlighed for at have gode forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. Tilsvarende har børn, der ikke har problemer med at blive drillet, slået eller græde over det, en større sandsynlighed for at have gode forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. Sammenhængen gælder for alle uanset oprindelig nationalitet.

Samlet kan man således konstatere, at børn, der er karakteriseret ved at være velfungerende (have det godt, målt med SDQ-spørgsmålene, og ikke at blive drillet eller slået), i højere grad end andre børn har gode forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. Denne sammenhæng skal dog næppe forstås som en årsagssammenhæng. Der er tale om variable, som til en vis grad er udtryk for de samme forhold. Spørgsmålene om barnets trivsel og udvikling indgår derfor ikke i den efterfølgende regressionsanalyse.

Deltagelse i kulturelle og religiøse aktiviteter

I kapitel 2 redegøres der for, at 30 pct. af børnene deltager i religiøse aktiviteter (fx koranskole eller bibeltime). Sammenholdes dette med barnets beherskelse af dansk, ser man, at der er en tendens til, at disse børn har bedre forudsætninger for beherskelse af dansk end de øvrige børn. Der er ingen sammenhæng mellem barnets deltagelse i kulturelle aktiviteter og barnets beherskelse af dansk. Sammenhængen gælder for alle uanset oprindelig nationalitet. Spørgsmålet vil indgå i regressionsanalysen.

Brug af offentlig dagpasning

I kapitel 3 beskrives forskellige redegørelser for forældrenes holdninger til offentlig dagpasning og deres brug af offentlig dagpasning fra 1996 og frem til skolestart. Fra 1999 og frem til skolestart blev 68 pct. af børnene hovedsagelig passet i offentlig dagpasning, 23 pct. blev i 1999 passet privat, men inden skolestart (børnehaveklassen) havde de været passet i offentlig dagpasning (børnehave), mens 9 pct. af børnene udelukkende var blevet passet privat.

Når brugen af offentlig dagpasning sammenholdes med barnets beherskelse af dansk, kan der for børn af oprindeligt tyrkiske mødre spores en lille sammenhæng i retning af, at børn, der hovedsagelig er blevet passet

i offentlig dagpasning, har bedre forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. For de øvrige børn er der ingen sammenhæng. Spørgsmålet om dagpasning vil indgå i regressionsanalysen.

Sprog og andel danske børn i dagpasning og i skole

Der blev spurgt om, hvorvidt barnet kunne tale sit eget modersmål med enten børn eller voksne i henholdsvis daginstitution og skole. For børn med en (oprindeligt) pakistansk mor er der en ganske svag tendens til, at det at kunne tale modersmål med især andre børn og i nogen grad med de voksne i daginstitutionen øger sandsynligheden for, at barnet er mere velintegreret med hensyn til beherskelse af dansk. For andre børn kan der ikke findes nogen sammenhænge. Spørgsmål om sprog (henholdsvis i daginstitution og i skole) vil indgå i regressionsanalysen.

Sprogstimulering og modersmålsundervisning

Det har ikke været muligt at påvise nogen sammenhæng mellem barnets beherskelse af dansk, og om barnet har deltaget i sprogstimulering eller modersmålsundervisning. Det kan være, at hverken sprogstimulering eller modersmålsundervisning har betydning for dette forhold, eller det kan være, at der er spurgt for upræcist (jf. tidligere nævnte/anførte kommentarer). Både sprogstimulering og modersmålsundervisning kan foregå under forskellige former, som det ikke har været muligt at differentiere imellem. Der kan også være tale om, at det er de børn, som i forvejen taler dårligst dansk, der deltager (i hvert fald i sprogstimulering), eller det kan være de børn, hvor forældrene ikke mener selv at kunne yde en indsats. Det kan således være, at en eventuel positiv effekt ikke generelt vil vise sig i form af, at barnets beherskelse af dansk er bedre, end hvad der gælder for andre børn (jf. Thomsen, 2005, der finder tilsvarende resultater). Spørgsmål om sprogstimulering og modersmålsundervisning indgår ikke i regressionsanalysen.

Tilegnelse af dansk

For alle børn gælder det, at der er en svag sammenhæng mellem barnets beherskelse af dansk, og hvor og hvornår den første tilegnelse af dansk fandt sted. Tendensen er, at børn, der begyndte den første tilegnelse af dansk hjemme hos forældrene, i højere grad har gode forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk. Samtidig ses det, at for de børn, der var 1 år eller yngre, da tilegnelsen af dansk begyndte, er der en svag tendens til, at børnenes beherskelse af dansk er dårligere, end hvad der gælder for børn,

der var ældre. Sammenhængene findes for alle børn uanset nationalitet. Spørgsmålene vil indgå i regressionsanalysen.

Forældrenes danskkundskaber

Moderens danskkundskaber ser ud til at have nogen betydning for børnene. Hvis moderen er god til dansk, er der således en svag tendens til, at børnene har en større sandsynlighed for at have gode forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk, især børn med en moder, der oprindeligt kom fra Tyrkiet, Eksjugoslavien eller Sri Lanka. Faderens danskkundskaber ser ud til at have en tilsvarende betydning, især for børn, hvis mødre kom fra Tyrkiet, og i nogen grad for børn, hvis mødre kom fra Pakistan, Eksjugoslavien eller Sri Lanka. Spørgsmålene om forældrenes danskkundskaber indgår ikke i regressionsanalysen.

SAMME FORHOLD UNDERSØGT VED HJÆLP AF REGRESSIONSANALYSE

For at undersøge om ovenstående resultater er valide og evt. kan uddybes, er der foretaget en regressionsanalyse, hvor de nævnte forhold er inddraget. I analysen er der kontrolleret for oprindelsesland. Resultatet af regressionsanalysen vil derfor være upåvirket af, at børn af bestemt national oprindelse har dårligere forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk end andre. I regressionsanalysen indgår desuden oplysninger om familiernes bopæl (urbaniseringsgrad) og spørgsmålet om, hvilket sprog der tales mellem moder og barn.

Tablet 5.1 viser resultaterne fra regressionsanalysen. I det følgende gives en – lidt omstændelig – gennemgang af tabellen, og læsere, der umiddelbart kan se resultaterne i tabellen, kan springe den over.

Teksten, der står med fed skrift i kolonnen længst til venstre i tabellen, viser, hvilken del af data, der er oplysninger om. Øverst står der '*Dagpasning*', mens der på de to næste linjer i kolonnen anføres henholdsvis 'Har været i offentlig dagpasning i 1999' og 'Har ikke været i offentlig dagpasning i 1999'. '*Dagpasning*' er det spørgsmål, der undersøges, og

'Har været i offentlig dagpasning i 1999' og 'Har ikke været i offentlig dagpasning i 1999' er de to svar, der kan gives på spørgsmålet.³

Målet er at undersøge, om der kan findes en signifikant sammenhæng mellem de forskellige spørgsmål (de anførte svarmuligheder) og oplysningen om, hvordan barnets status er på indikatoren beherskelse af dansk. Om der findes en signifikant sammenhæng, fremgår af den tredje kolonne fra venstre under overskriften 'p-værdi'. I kolonnen længst til venstre er der markeret med en stjerne, hvor der er en indikeret signifikans⁴.

Tabel 5.1

Model for sproglige problemer – parameterestimer og odds-ratio

	Estimat	p-værdi	95% Konfidensinterval		
			Odds-ratio	Nedre grænse	Øvre grænse
Konstant	-0,001	0,999	0,681	0,316	1,465
Dagpasning					
Har været i offentlig dagpasning i 1999	0,384	0,326	2,124	0,909	4,961
Har ikke været i offentlig dagpasning i 1999	ref.	-	-	-	-
Har barnet delt modersmål med voksne i dagpasningen i 1999?					
Barnet har delt modersmål med voksne	-0,753	0,082	0,538	0,293	0,988
Barnet har ikke delt modersmål med voksne	ref.	-	-	-	-
Deler barnet modersmål med børn i skolen (2003?)					
Barnet deler modersmål med børn *	0,620	0,046	1,492	1,134	1,962
Barnet deler ikke modersmål med børn	ref.	-	-	-	-
Alder for læring af dansk (0-7 år) *	-0,400	0,004	0,503	0,215	1,176
Hvor begyndte barnet at lære dansk?					
I hjemmet	0,688	0,113	0,396	0,166	0,946
Uden for hjemmet	ref.	-	-	-	-

3. Svarene i denne analyse. I spørgeskemaet er der flere spørgsmål og flere svar, men det er udelukkende oplysningen om, hvorvidt barnet har været i dagpasning i 1999, som benyttes i regressionsanalysen.

4. Afgøres af oplysningen i kolonnen 'p-værdi', hvor en p-værdi under 0,05 er udtryk for, at der er en signifikant sammenhæng.

	Estimat	p-værdi	95% Konfidensinterval		
			Odds-ratio	Nedre grænse	Øvre grænse
Sprog mellem moder og barn					
Lige meget modersmål og dansk *	0,927	0,037	0,454	0,242	0,850
Mest modersmål eller mest dansk	ref.	-	-	-	-
Statsborgerskab					
Moder har søgt og fået dansk statsborgerskab *	0,790	0,014	0,500	0,255	0,984
Moder har ikke søgt eller har ikke fået dansk statsborgerskab	ref.	-	-	-	-
Religiøse aktiviteter					
Barnet deltager i aktiviteter i religiøse sammenhænge *	0,692	0,045	0,389	0,157	0,963
Barnet deltager ikke i aktiviteter i religiøse sammenhænge	ref.	-	-	-	-
Urbaniseringsgrad					
Storby, hovedstad eller hovedstadsforstæder *	0,945	0,041	0,347	0,137	0,880
Større by uden for hovedstad *	1,058	0,026	2,446	1,146	5,223
Mindre by eller land	ref.	-	-	-	-
Depressiv selvkarakteristik					
Moder har følt sig depressiv inden for de sidste fire år *	-0,895	0,021	0,681	0,316	1,465
Moder har ikke følt sig depressiv	ref.	-	-	-	-

* angiver påvisning af signifikant sammenhæng.

Kolonne nummer to fra venstre (under overskriften 'Estimat') viser, hvilken retning den fundne signifikante sammenhæng har. Hvis der ikke er fortegn ved tallet, som angiver estimatet (som fx 0,620 under estimat for svaret 'Barnet deler modersmål med børn' under spørgsmålet '*Deler barnet modersmål med børn i skolen (2003)?*') betyder det, at der er en positiv sammenhæng. Det skal forstås således, at børn, der deler modersmål med børn i skolen i 2003, har en større sandsynlighed end andre børn for at have gode forudsætninger ved mødet med det danske samfund på indikatoren beherskelse af dansk. Dvs. at der er en større sandsynlighed for, at disse børn har en god beherskelse af dansk.

Hvis der under 'estimat' er anført et minus foran estimatet (som fx ud for svaret 'Moder har følt sig depressiv inden for de sidste fire år'

under spørgsmålet 'Depressiv selvkarakteristik', hvor der står -0,895), er der tale om, at relationen går den modsatte vej. Børn, hvis mødre har oplyst, at de har følt sig depressive inden for de sidste fire år, har en større sandsynlighed for at have dårligere forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk.

I den fjerde kolonne under overskriften 'Odds-ratio' er det oplyst, hvorvidt der er en øget sandsynlighed for, at det pågældende forhold påvirker resultatet i form af en god status på indikatoren beherskelse af dansk. Yderst til højre indeholder kolonnen angivelse af 95 pct. konfidensintervallet med angivelse af henholdsvis nedre og øvre grænse for konfidensintervallet.

Forhold med signifikant sammenhæng

Der er i alt otte spørgsmål/svar, hvor der er påvist en signifikant sammenhæng (se * i tabellen); seks spørgsmål, hvor der er tale om, at et bestemt svar øger sandsynligheden for, at barnet har gode forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk, og to spørgsmål, hvor et bestemt svar nedsetter sandsynligheden for, at barnet har gode forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk.

Tablet 5.1 viser således, at børn, der taler deres modersmål med andre børn i skolen, har en øget sandsynlighed for at have gode forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk. Det samme gælder for børn, hvor moderen oplyser, at hun taler lige meget dansk og modersmål med barnet, ligesom det gælder for børn, hvis mødre har søgt og fået dansk statsborgerskab, børn, der deltager i aktiviteter i religiøse sammenhænge, og børn, der bor i hovedstaden eller i en større by uden for hovedstaden. Samtidig ser vi, at barnets alder for læring af dansk og moderens karakteristisk af sig selv som depressiv øger sandsynligheden for, at barnet har dårligere forudsætninger på indikatoren beherskelse af dansk.

Dansk statsborgerskab i 2003

Mødre, der i 2003 opnåede dansk statsborgerskab, er igen et forhold, som har en positiv indvirkning på barnets beherskelse af dansk. Det er klart, at der formentlig må være tale om en symbolsk betydning. Børn, der har en dårligere status med hensyn til beherskelse af dansk, kan ikke forventes at blive bedre, hvis deres mor pludselig bliver dansk statsborger. Der er – som tidligere omtalt – formentlig snarere tale om, at familier, hvor moderen er blevet dansk statsborger, kan have en anden holdning til at leve i landet. Ligesom de kan opfatte opholdet som varigt, kan de være af den opfattelse,

at det er meget vigtigt for barnet at lære dansk. De er måske også mere opmærksomme på, at det er vigtigt at både barnet og familien møder det danske samfund på en måde, som fører til god integration.

Sprog mellem mor og barn

Blandt børn, hvor moderen og barnet i lige høj grad taler modersmål og dansk indbyrdes, er der en større sandsynlighed for, at barnet har en bedre status på indikatoren beherskelse af dansk. Her kan der selvfølgelig være tale om, at barnet får mere praksis med hensyn til at tale dansk og derfor opnår en bedre status på indikatoren. Men resultatet kan også ses i sammenhæng med oplysningen om betydningen af moderens statsborgerskab i 2003, således at der kan være tale om en afspejling af forholdene i familier, der i højere grad er indstillet på at forblive i Danmark.

Deltagelse i aktiviteter i religiøse sammenhænge

Børn, der deltager i aktiviteter i religiøse sammenhænge, har også en større sandsynlighed end andre børn for at have en god status på indikatoren beherskelse af dansk. Igen kan man ikke antage, at såfremt børn begynder at deltage i en religiøs aktivitet, så opnår de en bedre beherskelse af dansk. Forholdet må nok snarere ses i samme sammenhæng som spørgsmålet om moderens statsborgerskab i 2003. Måske handler det om, at de familier, hvor børnene deltager i aktiviteter i religiøse sammenhænge, er mere vel-fungerende og derfor i højere grad er indstillet på at bidrage til barnets status på indikatoren beherskelse af dansk.

Moderens selvkaraktteristik som depressiv

Børn, hvis mødre har følt sig depressive inden for de sidste fire år, har en større sandsynlighed for at have en dårligere status på indikatoren beherskelse af dansk. Igen er der tale om, at det er specifikke forhold i familien, der ser ud til at have indflydelse. Dog er der her den forskel, at hvis moderen kunne få hjælp til at komme ud af depressionen, så ville man kunne forvente fremgang for børnene med hensyn til deres beherskelse af dansk.

Urbaniseringsgrad

Her er det undersøgt, hvad bopælen betyder for beherskelsen af dansk. Det er fundet, at børn, der bor i hovedstaden eller i større byer uden for hovedstaden, har en større sandsynlighed for at have en bedre status på indikatoren beherskelse af dansk end børn i mindre byer på landet.

Alder for læring af dansk

Det sidste spørgsmål, hvor der er indikeret signifikans, er spørgsmålet om barnets alder ved begyndende tilegnelse af dansk. Her er der en negativ signifikant sammenhæng. Det handler om, at børn, der er under 2 år gamle eller mere end 5 år gamle, når indlæringen af dansk begynder, har en større sandsynlighed for at få en dårligere status på indikatoren beherskelse af dansk end børn mellem 2 og 5.

Korrigeret sandsynlighed for statsborgerskab og depressiv selvkarakteristik

De to mest interessante resultater handler om betydningen af moderens selvkarakteristik som depressiv og af moderens danske statsborgerskab i 2003. For at se på, hvad disse forhold kan betyde, er der foretaget to beregninger af korrigeret sandsynlighed for, at børn, der har en dårligere status med hensyn til beherskelse af dansk, har en mor, som har eller ikke har karakteriseret sig selv som depressiv, henholdsvis har en mor, der er blevet dansk statsborger i 2003, eller har en mor, som ikke er blevet dansk statsborger. Se tabel 5.2 og tabel 5.3.

Tabel 5.2

Korrigeret sandsynlighed – sammenhæng mellem et ellers typisk barns dårligere status mht. beherskelse af dansk og moderens karakteristik af sig selv som depressiv. Procent.

Baggrundsforhold	Sandsynlighed for dårligere beherskelse af dansk
Moder karakteriserer sig selv som depressiv	54
Moder karakteriserer ikke sig selv som depressiv	32

Den korrigerede sandsynlighed (i henholdsvis tabel 5.2 og tabel 5.3) er et estimat. Beregningen er foretaget for et "typisk barn"⁵ i undersøgelsen, dvs. et barn, der ligner det almindelige barn i undersøgelsen, uden særlige karakteristika.

Det typiske barn er her defineret som et barn fra hovedstadsområdet, der var i offentlig dagpasning i 1999 uden at dele modersmål med

5. Et "typisk barn" er således en konstruktion ud fra, hvad flertallet har svaret på spørgsmålene. Konstruktionens formål er at gøre det muligt at undersøge, hvilken indflydelse en enkelt faktor (her henholdsvis moderens karakteristik af sig selv som depressiv og moderens statsborgerskab i 2003) kan have på barnets beherskelse af dansk.

de voksne tilknyttet daginstitutionen. Det typiske barn har mulighed for at tale modersmålet med børn i skolen (2003), var 3 år gammelt, da indlæringen af dansk begyndte, tilegnede sig dansk uden for hjemmet, taler ikke en ligelig blanding af dansk og modersmål med moderen (taler primært modersmål eller eventuelt primært dansk med moderen) og deltager ikke i aktiviteter i religiøse sammenhænge.

For den undersøgte sammenhæng mellem, om moderen har karakteriseret sig selv som depressiv og barnets beherskelse af dansk, gælder, at moderen hverken har søgt eller fået statsborgerskab, mens det for sammenhængen mellem moderens statsborgerskab i 2003 og barnets beherskelse af dansk gælder, at moderen ikke har karakteriseret sig som depressiv inden for de seneste fire år.

Med disse forudsætninger findes det (tabel 5.2), at børn, hvis mødre karakteriserer sig selv som depressive (inden for de seneste fire år), har en risiko på 54 pct. for at have en dårlig beherskelse dansk. For de øvrige børn er risikoen 32 pct. Det forhold, at barnet har en mor, der karakteriserer sig selv som depressiv, ser således ud til at udgøre en væsentlig risiko for, at barnet har en dårligere beherskelse af dansk.

Tabel 5.3

Korrigerede sandsynligheder – sammenhæng mellem et ellers typisk barn, som har en dårligere status mht. beherskelse af dansk, og en moder, der har søgt og fået statsborgerskab i 2003. Procent.

Baggrundsforhold	Sandsynlighed for dårligere beherskelse af dansk
Moder har søgt og fået dansk statsborgerskab i 2003	18
Moder har ikke søgt eller ikke fået dansk statsborgerskab	32

Tabel 5.3 viser den beregnede sandsynlighed for en dårligere status med hensyn til indikatoren beherskelse af dansk for børn af mødre, der i 2003 blev danske statsborgere, henholdsvis for børn af mødre, der ikke er danske statsborgere.

For børn, hvis mødre har søgt og fået dansk statsborgerskab i 2003, er der en sandsynlighed på 18 pct. for, at barnet har en dårligere beherskelse af dansk end for et ellers typisk barn, mens sandsynligheden for en dårligere beherskelse af dansk er 32 pct. for børn, hvis mødre ikke har søgt eller ikke har fået dansk statsborgerskab i 2003.

Forhold, der har en positiv indflydelse på beherskelsen af dansk

Sammenfattende kan det således konstateres, at sandsynligheden for at barnet har gode forudsætninger med hensyn til beherskelse af dansk øges, hvis der er tale om børn, som kan karakteriseres ved følgende:

- børn, hvis moder har fået dansk statsborgerskab
- børn, der deltager i religiøse aktiviteter
- børn, hvor moder og barn taler lige meget modersmål og dansk
- børn, der kan tale modersmål med andre børn i skolen
- børn, der bor i storbyområder

Samlet kan det tolkes som, at børn, der lever i familier, hvor forældrene er i gang med at tilpasse sig et liv i Danmark (dansk statsborgerskab og brug af dansk sprog, når moder og barn taler sammen), og som samtidig bevarer tilknytningen til den oprindelige kultur (barnet deltager i religiøse aktiviteter, og barnet kan tale modersmål med andre børn i skolen), har større sandsynlighed for gode forudsætninger ved mødet med det danske samfund med hensyn til beherskelse af dansk.

FORHOLD AF BETYDNING FOR BARNETS TRIVSEL I SKOLEN

I det følgende foretages tilsvarende analyser af forhold af betydning for indikatoren barnets trivsel i skolen. Indikatoren barnets trivsel i skolen er baseret på fire indbyrdes korrelerende spørgsmål, der antages at være udtryk for en fælles bagvedliggende indikator (faktor). Ud fra forældrenes besvarelse vurderes det, at 75 pct. af børnene har gode forudsætninger med hensyn til indikatoren trivsel i skolen. Det er børn, der ikke har nogle af de problemer, spørgsmålene handler om. 25 pct. af børnene har en eller flere vanskeligheder og betegnes som havende en dårligere status med hensyn til indikatoren trivsel i skolen.

I lighed med analysen af de forskellige forholds betydning for barnets beherskelse af dansk undersøges de forhold, som kan have betydning for barnets status på indikatoren trivsel i skolen ved at analysere, om der findes signifikante forskelle på de områder, som er beskrevet henholdsvis i kapitel 2 og kapitel 3 for velintegrerede og dårligere integrerede børn på indikatoren trivsel i skolen. For samtlige forhold undersøges desuden,

om der er forskelle mellem børn ud fra deres forældres oprindelige nationalitet. Efterfølgende gennemføres en regressionsanalyse, hvor de relevante spørgsmål indgår.

Familierne

Hvis vi ser efter mulige sammenhænge mellem barnets status på indikatoren trivsel i skolen, og om forældrene er gift eller enlige, antal børn i familien, boligforhold, om moderen er flygtning eller indvandrer, moderens statsborgerskab, forældrenes uddannelse, forældrenes arbejdsforhold, forældrenes fysiske og psykiske sundhed, familiens økonomiske situation og familiens samlede sociale ressourcer (beskrevet i kapitel 2), så viser det sig, at der kun er en eneste sammenhæng, som er signifikant, nemlig at børn af flygtninge har størst sandsynlighed for at trives godt i skolen.

En del af disse oplysninger vil dog alligevel indgå i regressionsanalysen. Det handler om spørgsmålene, civilstatus, økonomisk situation, moderens erhvervsstatus og moderens oprindelsesland samt barnets køn.⁶

Trivsel og udvikling

Ser vi på børnenes trivsel og udvikling, som den blev beskrevet i kapitel 2 (ved hjælp af spørgsmål fra The Strength and Difficulties Questionnaire), er der en markant sammenhæng mellem, at børnene har en god trivsel og udvikling (78 pct. har det godt på alle de undersøgte områder) og barnets trivsel i skolen. Børn, som har det godt, når der tales om trivsel og udvikling, har en større sandsynlighed for også at trives i skolen.

Det samme findes, når vi ser på, i hvilket omfang børnene bliver drillet og/eller slået (og græder over det) af jævnaldrende. De 62 pct. børn, der ikke har noget problem på dette område, har en større sandsynlighed for at trives godt i skolen.

Ligesom for indikatoren beherskelse af dansk er der for indikatoren trivsel i skolen tale om spørgsmål, som til en vis grad belyser de samme forhold. Spørgsmål vedrørende børns trivsel og udvikling indgår derfor ikke i regressionsanalysen.

Deltagelse i kulturelle og religiøse aktiviteter

Når der ses på børnenes deltagelse i henholdsvis religiøse og kulturelle aktiviteter, kan der ikke findes nogen sammenhæng mellem en eventuel

---

6. Disse spørgsmål er efter en række test valgt som de væsentligste.

deltagelse og børnenes trivsel i skolen. Spørgsmålet indgår ikke i regressionsanalysen.

Brug af offentlig dagpasning

Heller ikke analyser med udgangspunkt i brugen af offentlig dagpasning viser nogen sammenhæng med børnenes trivsel i skolen, når der foretages en bivariat analyse. Spørgsmålet er dog alligevel taget med i regressionsanalysen.

Sprog og andel danske børn i dagpasning og skole

Det kan ikke påvises, om muligheden for at tale modersmål med enten børn eller voksne i henholdsvis daginstitution og skole har sammenhæng med barnets trivsel i skolen.

Hvis mere end 60 pct. af børnene i en daginstitution eller skoleklasse er danske, har en større del af de undersøgte børn en god trivsel i skolen. Forholdet vedrørende andelen af danske børn i dagpasning indgår i regressionsanalysen, mens de øvrige spørgsmål ikke indgår.

SPROGSTIMULERING OG MODERSMÅLSUNDERVISNING

Der kan ikke påvises en sammenhæng mellem barnets trivsel i skolen og deltagelse i sprogstimulering eller i modersmålsundervisning. Ingen af disse spørgsmål indgår i regressionsanalysen.

Tilegnelse af dansk

Heller ikke på spørgsmålene om, hvorvidt barnet begyndte at tilegne sig dansk i hjemmet eller andetsteds, eller hvor gammelt barnet var, da tilegnelsen begyndte, er det muligt at finde en sammenhæng mellem forældrenes svar og barnets trivsel i skolen. Disse spørgsmål indgår derfor heller ikke i regressionsanalysen.

Forældrenes danskkundskaber

For børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Tyrkiet, er der en sammenhæng mellem, om moderen er god til dansk, og om barnet har en god trivsel i skolen. For børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Pakistan eller Eksjugoslavien, er der en sammenhæng mellem om faderen er god til dansk og barnets trivsel i skolen.

Oplysningerne om forældrenes danskkundskaber er ikke særligt specifikke. Selvom der kun blev anvendt tolk i to pct. af interviewene i 2003, har vi alligevel valgt at lade dette spørgsmål indgå i regressionsanalysen.

SAMME FORHOLD UNDERSØGT VED HJÆLP AF REGRESSIONSANALYSE

I lighed med analysen vedrørende børns beherskelse af dansk er der foretaget en regressionsanalyse af nogle af de forhold, der blev gennemgået i kapitel 2 og 3 samt børnenes trivsel i skolen (tabel 5.5). Det handler om spørgsmål vedrørende dagpasning i 1999, andelen af etnisk danske børn i den offentlige dagpasning i 1999, hvilket sprog der tales mellem moder og barn, anvendelse af tolk ved interviewet i 2003, barnets køn, moderens civilstatus, familiens økonomiske situation, moderens erhvervsstatus, om moderen har karakteriseret sig selv som depressiv samt oplysninger om moderens oprindelsesland. For alle spørgsmålene undersøges det, om der er en signifikant sammenhæng mellem svaret og barnets status på indikatoren trivsel i skolen.

Tabellen skal læses på samme måde som tabel 5.2. I lighed med tabel 5.2 er der indsat * i kolonnen yderst til venstre ved de spørgsmål/svar, hvor der er indikeret signifikans på 5 pct.-niveauet.

Der er syv spørgsmål/svar, hvor der er indikation for signifikans. For to spørgsmål, nemlig moderens civilstatus, og moderens oprindelsesland, er der tale om, at barnet til en enlig eller en mor fra henholdsvis Eksjugoslavien eller Sri Lanka har større sandsynlighed for at have en god status på indikatoren trivsel i skolen. For de øvrige fire spørgsmål er der tale om, at såfremt moder og barn taler lige meget modersmål og dansk indbyrdes, såfremt der er anvendt tolk ved interviewet, såfremt moderen er førtidspensionist eller, såfremt moderen har karakteriseret sig selv som depressiv, er der større sandsynlighed for, at barnet har en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen.

Mor er enlig

For de børn, hvor moderen er enlig (det drejer sig om 12 pct. af børnene), er der en større sandsynlighed for, at børnene har en god status på indikatoren trivsel i skolen. Her må det bemærkes, at 30 pct. af de enlige mødre er fra Eksjugoslavien, og andre 30 pct. er fra Somalia. I en tidligere

tabel (tabel 4.6) fremgår det, at netop børn fra de to lande har en god status på indikatoren trivsel i skolen.

Mor kommer fra Eksjugoslavien eller fra Sri Lanka

Børn, hvis mødre kommer fra Eksjugoslavien eller fra Sri Lanka, har en større sandsynlighed for at have en god status på indikatoren trivsel i skolen. Det er igen en bekræftelse af forholdene beskrevet i tabel 4.6.

Tabel 5.5

Model for trivsel i skolen – parameterestimer og odds-ratio

	Estimat	p-værdi	95% Konfidensinterval		
			Odds-ratio	Nedre grænse	Øvre grænse
Konstant	0,532	0,180	-	-	-
Dagpasning					
Har været i offentlig dagpasning i 1999	0,008	0,984	0,992	0,467	2,107
Har ikke været i offentlig dagpasning i 1999	ref.	-	-	-	-
Andel etnisk danske i offentlig dagpasning i 1999					
Mindre end 60%	-0,659	0,097	1,932	0,888	4,205
Flere end 60%	ref.	-	-	-	-
Sprog mellem moder og barn					
Lige meget modersmål og dansk *	-0,906	0,014	2,474	1,204	5,082
Mest modersmål eller mest dansk	ref.	-	-	-	-
Anvendelse af tolk ved interviewet					
Ja *	-3,674	0,002	39,390	3,669	422,863
Nej	ref.	-	-	-	-
Barnets køn					
Piger	0,581	0,052	0,559	0,311	1,004
Drenge	ref.	-	-	-	-
Civilstatus					
Enlig mor *	1,192	0,037	0,304	0,099	0,933
Moder gift eller samlevende	ref.	-	-	-	-
Økonomisk situation					
Økonomien vurderes som dårlig *	-0,830	0,034	2,292	1,063	4,945
Økonomien vurderes ikke som dårlig	ref.	-	-	-	-
Moders erhvervsstatus					
Førtidspensionist	-1,766	0,060	5,849	0,926	36,934
Beskæftiget, arbejdsløs, hjemmearbejdende, studerende eller på barsel	ref.	-	-	-	-

	Estimat	p-værdi	95% Konfidensinterval		
			Odds-ratio	Nedre grænse	Øvre grænse
Depressiv selvkaraktæristik					
Moder har følt sig depressiv inden for de sidste fire år *	-1,057	0,006	2,877	1,348	6,138
Moder har ikke følt sig som depressiv	ref.	-	-	-	-
Moders oprindelsesland					
Tyrkiet	ref.	-	-	-	-
Pakistan	0,679	0,115	0,507	0,218	1,180
Eksjugoslavien *	1,129	0,006	0,323	0,145	0,722
Sri Lanka *	2,259	<0,0001	0,104	0,035	0,309
Somalia	0,847	0,143	0,429	0,138	1,332
Irak	1,305	0,054	0,271	0,072	1,021

* angiver påvisning af signifikant sammenhæng

Moder karakteriserer sig selv som depressiv

I lighed med gennemgangen af resultaterne fra analysen af barnets status på indikatoren beherskelse af dansk findes det, at børn af mødre, der har karakteriseret sig selv som depressive, har en større sandsynlighed for at have en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen. Det betyder, at hvis der skal trækkes en enkelt faktor ud, som i særlig grad ser ud til at præge børnenes forudsætninger for mødet med det danske samfund ved skolestart, så kan der peges på mødre, som oplyser, at de (i en kortere eller længere periode inden for de seneste fire år) har følt sig deprimerede. Børn af disse mødre har både en større sandsynlighed for at have en dårligere status på indikatoren beherskelse af dansk og for at have en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen.

Sprog mellem moder og barn

Børn, hvor sproget mellem moder og barn lige ofte er modersmål og dansk, har en større sandsynlighed for at have en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen. På indikatoren beherskelse af dansk er der tale om en modsat sammenhæng. Vi har ikke umiddelbart nogen forklaring herpå.

Økonomisk situation

Børn i familier, hvor økonomien vurderes som dårlig, har en større sandsynlighed for at have en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen. Her er der tale om et enkelt element fra familiens sociale ressourcer, der behandles selvstændigt.

Moder er førtidspensionist

Her er der tale om endnu et enkelt element fra familiens sociale ressourcer. Også her findes en øget sandsynlighed for, at børn, hvis mødre er førtidspensionister, har en større risiko for at have en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen. Oplysningen er dog ikke særlig væsentlig, da kun 2 pct. af mødrene er førtidspensionister.

Anvendelse af tolk ved interviewet

Oplysningen om, at anvendelse af tolk ved interviewet skulle medføre en større sandsynlighed for, at børnene har en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen, er ikke særlig væsentlig, idet kun er 2 pct. af familierne brugte tolk ved interviewet i 2003

Korrigeret sandsynlighed og moderens oprindelsesland

På samme måde som tidligere er der foretaget en analyse med estimeret sandsynlighed for, at et typisk barn i undersøgelsen har en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen. Da der kun er få signifikante sammenhænge, når det handler om indikatoren trivsel i skolen, har vi valgt at se på den ene af disse to sammenhænge, nemlig moderens oprindelsesland (den anden væsentlige sammenhæng handler om moderens karakteristisk af sig selv som depressiv).

Det typiske barn er i denne sammenhæng valgt som en pige, der var i offentlig dagpasning i 1999. Mere end 60 pct. af børnene i pigens daginstitution er valgt at være etnisk danske. Det typiske barn er derudover karakteriseret ved, at moderen og barnet indbyrdes ikke taler en ligelig blanding af dansk og modersmål. Enten taler de mest modersmål eller dansk. Desuden er den typiske familie karakteriseret som en familie, der ikke brugte tolk ved interviewet, ligesom det er valgt, at det er en familie, hvor moderen og faderen lever sammen. Endelig er der tale om, at moderen ikke vurderer økonomien som dårlig, samt at moderen ikke er førtidspensionist. Endelig er det valgt, at et typisk barn har en mor, som ikke har følt sig depressiv inden for de seneste fire år.

Tabel 5.6 viser, at der – også beregnet på denne måde – er større sandsynlighed for, at børn, hvis mødre oprindeligt kom fra Tyrkiet, har en dårligere status på indikatoren trivsel i skolen.

Tabel 5.6

Korrigerede sandsynligheder – sammenhæng mellem at et ellers typisk barn har en dårlig status på indikatoren trivsel i skolen og moderens oprindelsesland. Procent.

Oprindelsesland	Sandsynlighed for at have dårlig status mht. trivsel i skolen
Tyrkiet	25
Pakistan	14
Eksjugoslavien	10
Sri Lanka	3
Somalia	12
Irak	8

Sammenfatning om sammenhænge mellem forskellige forhold og trivsel i skolen

Der er kun få signifikante sammenhænge mellem de undersøgte forhold og barnets trivsel i skolen. Samlet er der foretaget adskillige flere analyser end analyserne i dette kapitel. Alligevel er det kun i begrænset omfang lykkedes at finde markante sammenhænge.⁷

Det vil sige, at en stor del af de undersøgte forhold ikke kan påvises at have nogen direkte konstaterbar betydning for barnets trivsel i skolen.

Det eneste, vi kan pege på, som karakteriserer børn, der har en god status på indikatoren trivsel i skolen, er, at det i særlig grad gælder for:

- børn, der kommer fra Sri Lanka eller fra Eksjugoslavien, og lidt mere uddybende kan vi konstatere, at der (i hvert fald i høj grad for børn fra Sri Lanka) er tale om:
- børn, hvis forældre har en længere skolegang (mindst ni år)

AFSLUTTENDE BEMÆRKNINGER

Hvis der skal laves en indsats, der sigter på, at børn med anden etnisk baggrund end dansk skal have en bedre status på indikatoren trivsel i

7. Udtrykket 'markante forskelle' bruges om signifikante forskelle, hvor det er sandsynligt, at den pågældende forskel er mindre end henholdsvis 0,001, – 0,01 eller 0,05.

skolen, er det nødvendigt at tage udgangspunkt i, at børn med anden etnisk baggrund end dansk er lige så forskellige som danske børn, og at etniciteten isoleret betragtet ikke kan begrunde en bestemt form for indsats.

Sammenfattende kan vi konstatere, at der kun er fundet et begrænset antal signifikante sammenhænge mellem indikatorerne beherskelse af dansk og trivsel i skolen og de forskellige forhold, der er belyst i undersøgelsen.

Angående barnets beherskelse af dansk finder vi i alt fem forhold, hvor der er markante sammenhænge. Børn, hvis moder har fået dansk statsborgerskab, børn, der deltager i religiøse aktiviteter, børn, hvor moder og barn taler lige meget dansk og modersmål sammen, børn, der kan tale modersmål med andre børn i skolen, og børn, der bor i storbyområder, har størst sandsynlighed for at have en god beherskelse af dansk.

For indikatoren trivsel i skolen er de vigtigste markante sammenhænge, at børn, hvis mødre kommer fra Sri Lanka, og børn, hvis moder kommer fra Eksjugoslavien, har en større sandsynlighed for at trives godt i skolen. Desuden findes det for begge indikatorer, at børn, hvis mødre har følt sig deprimerede (i en kortere eller længere periode) inden for de seneste fire år, har en større sandsynlighed for at have en dårligere beherskelse af dansk og for at trives dårligere i skolen.

Hvordan kan vi forstå resultaterne?

Et forsøg på at forstå resultaterne kan handle om, at det helt enkelt påvises, at børn med anden etnisk baggrund lever i familier, og at disse familier er forskellige, både hvad angår forældrenes holdning til at leve i Danmark, og hvad angår forældrenes sociale og personlige ressourcer. Skal man gå et skridt videre, kan resultaterne forstås som, at forældre, der har den opfattelse, at familien skal forblive i Danmark (moder har fået dansk statsborgerskab), som samtidig forsøger at bevare en kontakt til familiens oprindelige land og kultur (barnet deltager i religiøse aktiviteter), som accepterer Danmark som en del af familiens indre liv (moder og barn taler lige meget dansk og modersmål sammen), hvis børn har mulighed for at have kontakt med børn med samme sproglige baggrund (kan tale modersmål med andre børn i skolen), og hvor moderen ikke har følt sig deprimeret, har børn, der har gode forudsætninger for mødet med det danske samfund ved skolestart.

Men, hvis ovenstående er en rigtig tolkning, er den anden del af budskabet, at børn af forældre, der ikke på samme måde har personlige

ressourcer, har det sværere. Der er faktisk mindst omkring en tredjedel af børnene, der har en dårlig position og dårlige forudsætninger for at klare sig, når de starter i skolen.

Der findes stort set ingen kvantitative danske undersøgelser om børn med anden etnisk baggrund end dansk, men Københavns Kommune har fået gennemført en evaluering af sprogstimuleringsindsatsen over for tosprogede børn født i 1995 (Thomsen, 2005), som lige kort skal omtales her. Evalueringen fra København finder, at børnene i høj grad har gode dansk kundskaber, ligesom den finder, at flertallet af børnene er glade for at gå i skole. Resultaterne ligger tæt på dem, der fremkommer i denne undersøgelse, også når det handler om at finde sammenhænge, idet det tilsyneladende er lige så vanskeligt at finde relevante signifikante sammenhænge.

Måske er der tale om, at børnene i 7-års alderen er for unge til, at det for alvor viser sig, om de har alvorlige problemer med det danske sprog. Forhåbentligt kan vi finde flere svar i forbindelse med næste dataindsamling, der gerne skal finde sted, når børnene er 11 år gamle.

BILAG

BILAG 1. BORTFALDSANALYSE

	Bortfald 96-99			Bortfald 99-03			Bortfald 96-03		
	Besvaret	Ej Besvaret	Antal	Besvaret	Ej Besvaret	Antal	Besvaret	Ej Besvaret	Antal
Barnets køn									
Drenge	82,5	17,5	257	78,5	21,5	247	70,0	30,0	257
Piger	82,2	17,8	225	75,0	25,0	216	68,0	32,0	225
Total	82,4	17,6	482	76,9	23,1	463	69,1	30,9	482
P-værdi (chi ²)			0,9386			0,3670			0,6289
Oprindelsesland									
Tyrkiet	77,8	22,2	99	78,4	21,6	111	64,7	35,4	99
Pakistan	77,9	22,1	77	73,5	26,5	83	66,2	33,8	77
Eksjugoslavien	87,8	12,2	82	77,4	22,6	106	76,8	23,2	82
Sri Lanka	89,2	10,8	83	88,2	11,8	76	81,9	18,1	83
Somalia	70,7	29,3	58	68,1	31,9	47	55,2	44,8	58
Irak	85,2	14,8	27	69,4	30,6	36	70,4	29,6	27
Danmark/andet	89,3	10,7	56	-	-	0	64,3	35,7	56
Total	82,4	17,3	482	77,1	22,9	459	69,1	30,9	482
P-værdi (chi ²)			0,0272			0,0960			0,0149

	Bortfald 96-99			Bortfald 99-03			Bortfald 96-03			Antal
	Besvaret	Ej Be- svaret	Antal	Besvaret	Ej Be- svaret	Antal	Besvaret	Ej Be- svaret		
Urbaniseringsgrad										
Storby, hoved- stad eller hoved- stadsforstæder	79,0	21,0	233	-	-	-	67,8	32,2	233	
Større by uden- for hovedstad	85,5	14,5	186	-	-	-	69,4	30,7	186	
Mindre by eller land	85,5	14,5	62	-	-	-	74,2	25,8	62	
Total	82,3	17,7	481	-	-	-	69,2	30,1	481	
P-værdi (chi ²)			0,1735			-			0,6254	
Mors erhvervsstatus										
Kontanthjælp/ dagpenge	82,6	17,4	132	78,1	21,9	178	68,2	31,8	132	
Førtidspensionist	-	-	0	100,0	0,0	2	-	-	0	
Hjemmearbej- dende	77,9	22,2	149	68,4	31,6	76	67,1	32,9	149	
Beskæftiget/un- der uddannelse/ barselsorlov	85,5	14,5	193	78,6	21,4	206	70,5	29,5	193	
Total	82,3	17,7	474	76,8	23,2	462	68,8	31,2	474	
P-værdi (chi ²)			0,1848			0,2446			0,7905	
Fars erhvervsstatus										
Kontanthjælp/ dagpenge	77,4	22,6	186	75,6	24,4	123	67,2	32,8	186	
Førtidspensionist	100,0	0,0	4	86,7	13,3	15	100,0	0,0	4	
Hjemmearbej- dende	100,0	0,0	2	100,0	0,0	5	50,0	50,0	2	
Beskæftiget/un- der uddannelse/ barselsorlov	86,2	13,8	254	78,3	21,7	263	70,1	29,9	254	
Total	82,7	17,3	446	78,1	21,9	406	69,1	30,9	446	
P-værdi (chi ²)			0,0690			0,4757			0,4654	

BILAG 2. LITTERATUR FRA LITTERATURSØGNING

- Ackroyd, J. & Pilkington, A. (1999): Childhood and the construction of ethnic identities in a global age. A dramatic encounter. *Childhood*, 6 (4), p. 443-454.
- Andersen, A.M. et al. (2001): *Forventninger og færdigheder – danske unge i en international sammenligning*. København. AKF, DPU og SFI-Survey.
- Bekendtgørelse af lov om folkeskolen. LBK nr. 870 af 21/10/2003.
- Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog. BEK nr. 63 af 28/01/1998.
- Bregengaard, P. (2001): *Integrationspolitik – børn og unge på vej til et multikulturelt præget fællesskab*. København. Kroghs Forlag.
- Brekke, J.-P. (1999): *Barn og unge med innvandrerbakgrunn. En nordisk kunnskapsoversikt*. København. Nordisk Ministerråd. TemaNord 1999:535.
- Broman, I.T., Reich, L.R. & Hägerström, J. (2002): *Likvärdighet i en skola för alla. Historisk bakgrund och kritisk granskning*. Stockholm. Skolverket.
- Børnerådet (2002): *Børnekonventionen i Danmark*. København. Børnerådet.
- Carlsen, O., Rosenkrands, K. & Larsen, T.Ø. (2001): *Fokus på børn med funktionsnedsættelser. Rapport fra konferencer om stigningen i antallet af elever med funktionsnedsættelser i Københavns Amt*. København. Københavns Amt, Specialundervisningskontoret.
- Christensen, E. (2000): *Det 3-årige barn. Rapport nr. 3 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. København. Socialforskningsinstituttet, 00:10.
- Christensen, E. (2004): *7 års børneliv. Velfærd, sundhed og trivsel hos børn født i 1995*. København. Socialforskningsinstituttet, 04:13.
- Christensen, E. (2004): *7-årige børn med anden etnisk baggrund. Forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakt med socialforvaltningen*. København. Socialforskningsinstituttet 04:28.
- Christensen, K., Clausen, I.M. & Engel, M. (2002): *Værdier, holdninger, interkulturel undervisning*. Århus. UFE-Nyt, UFE-Tema 2002.
- Christiansen, C.C. & Schmidt, G. (2002): *Mange veje til integration. Resultater og perspektiver fra Socialforskningsinstituttets forskning om etniske minoriteter*. København. Socialforskningsinstituttet, 02:25.

- Clausen, I.M. (2003): Tryghed i kulturmøde – brikker i en mosaik. I: *Uddannelse*, 6, 2003.
- Dakwar, A., Kristjansdottir, B. & Timm, L. (1999): *Heldigvis er vores folkeskole for alle. Elever med flygtninge- eller indvandrerbaggrund skriver dagbog*. København. Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsens temahæfteserie nr. 33/1999.
- Falk, M., Glerup, L., Inceer, N. & Jensen, K. (2003): *Gi' mig bolden, for fa'en. Refleksioner fra en multikulturel skole*. Vejle. Kroghs Forlag.
- Fong, R. (ed.) (2004): *Culturally Competent Practice with Immigrant and Refugee Children and Families*. New York. The Guildford Press.
- Gimbel, J., Holmen, A. & Normann Jørgensen, J. (2000): "Det bedste Københavns Kommune har foretaget sig hidtil". København. Københavns Kommune og Danmarks Lærerhøjskole. Københavnerstudier i tosprogethed, bind 31.
- Gynther, B. & Varming, O. (1996): *Kultur og opdragelse. Forskellige verdener, forskellig virkelighed*. København. Gyldendal Undervisning. (hos ec)
- Hamburger, C. (1997): Etniske minoriteter og social integration. I: Zeuner, L.: *Social integration*, p. 135-168. Socialforskningsinstituttet, 97:9.
- Hannemann, N. (2003): *Fokus på anbragte børn og unge med anden etnisk baggrund end dansk*. Hillerød. Udviklings- og Formidlingscenter for Socialt Arbejde med Unge.
- Hansen, J. (2004): *At åbne læringsrum i daglig praksis*. Aabenraa: Udviklings- og Formidlingscenter for Børn og Unge.
- Hedegaard, M. (2002): *Cultural Differences in Conceptions and Practice Between Home and School and Children's Development of Cultural Identity*. Aarhus. Aarhus Universitet, Center for Kulturforskning. Arbejdsrapport 110:02.
- Holmen, A. (2002): *Betydningen af sprog, tosprogethed og sprogligt børne kulturformer for integrationsprocesserne*. Aalborg. AMID Working Paper Series 23/2002.
- Horst, C. (2004): Kulturmødet: Norm og acceptabilitet. Kan det flerkulturelle inkorporeres i den nationale dannelse? In: Horst, C. & Lund, K. (red.): *Norm og acceptabilitet. Sproglige og kulturelle forskelligheder i det flerkulturelle samfund*, p. 9-33. København. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Horst, C. (1988): Integration og assimilation. I: *Den flerkulturelle udfordring*. Kultursociologiske skrifter nr. 24, p. 11-29.

- Huber-Rudolf, B. (2002): *Muslimske børn i danske institutioner. Praktisk hjælp til hverdagen*. Værløse. Billesø & Baltzer.
- Hummelgaard, H. & Husted, L. (2001): *Social og etnisk bestemt bosætning – årsager og konsekvenser*. København. AKF Forlaget.
- Hylland Eriksen, T. & Arntsen Sørheim (2004): *Kulturforskelle – kultur-møder i praksis*. København. Munksgaard.
- Høje-Taastrup Kommune (1997): *Integration af tosprogede småbørn*. Høje Taastrup. Børn, Fritid og Kultur.
- Jeppesen, K.J. & Nielsen, A. (1998): *.Etniske minoritetsbørn i Danmark – det første leveår. Rapport nr. 2 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. København. Socialforskningsinstituttet 98:5.
- Jeppesen, K.J. & Nielsen, A. (2001): *Tosprogede småbørn i Danmark. Rapport nr. 4 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995*. København. Socialforskningsinstituttet 01:6.
- Kirk, E. (2000): *Integration og forældresamarbejde – en undersøgelse af mødet mellem tosprogede børns forældre og pædagogisk personale i tre daginstitutioner i hovedstadsområdet*. Glostrup. Højvangseminariet.
- Larsen, V. & Tireli, Ü. (2003).Hvad lærer etniske minoritetsbørn i en “dansk” daginstitution? Refleksioner over læringsbegrebet i en minoritetskontekst. *Social Kritik*, 88, p. 26-35.
- Lilledal, I-M.C. (2004): *Fortællinger om forældreskab – på tværs af kultur og etnicitet*. Aabenraa. Udviklings- og Formidlingscenter for Børn og Unge.
- Løntoft, J. & Raal, K. (1998): *Fra fil til elefant – Om tosprogede småbørns sprogtilegnelse*. Herning. Special-pædagogisk forlag.
- Malmgren, M. (2004): *Kringlebakken – integrationsprojekt for piger og kvinder*. København. Center for Alternativ Samfundsanalyse (CASA).
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2002): *Integrationsforskningen i Danmark 1980-2002*. København. Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.
- Moldenhawer, B. (2004): Lighed versus pluralisme – med folkeskolen som case. In: Horst, C. & Lund, K. (red.): *Norm og acceptabilitet. Sproglige og kulturelle forskelligheder i det flerkulturelle samfund*. København. Danmarks Pædagogiske Universitets Forlag.
- Moldenhawer, B. (2002a): *Skolen – en nøgle til integration af etniske minoritetsbørn?* Aalborg. AMID Working Paper Series 25/2002.
- Moldenhawer, B. (2002b): “Vi sprogstimulerer jo hele tiden”. Eller diskursen om det pædagogiske arbejde med etniske minoritetsbørn i daginstitutionen. In: Andersen, P.Ø. & Knoop, H.H. (red.): *Børns*

- liv og læreprocesser i det moderne samfund*, p. 143-159. Værløse. Billesø & Baltzer.
- Møller, S.N. & Skytte, M. (2004): *Mit barn er anbragt. Etniske minoritetsforældres fortællinger*. København. Socialforskningsinstituttet 04:16.
- Nazroo, J.Y. (2001): *Ethnicity, class and health*. London. Policy Studies Institute.
- Nielsen, J.C. (2002): *Etniske minoritetsbørns skolepræstationer og dansk-kundskaber. Konklusioner og perspektiver fra tre forskningsrapporter på i alt 800 sider*. Aalborg. AMID Working Paper Series 26/2002.
- Nielsen, J.C. (1998): *Tosprogede elevers sprog og læsning på deres første- og andetsprog – en undersøgelse af tyrkisksprogede elever*. København. Danmarks Pædagogiske Institut.
- Nielsen, J.G., Hannemann, N. & Wittendorf, N.M. (2004): *“Jeg håber, I vil lave det igen”. Evaluering af en SSP-højskole for etniske minoritetsfamilier på Indre Nørrebro*. Aabenraa. Udviklings- og Formidlingscenter for Børn og Unge.
- Nordheden, I. (2000): *Jeg kan navnet på elleve farfar. Om undervisningen og lærerens rolle i en flerkulturel klasse*. P. Haase & Søns Forlag as. Haases Pædagogiske Skrifter.
- Nye veje i forældresamarbejde*. Århus. Ufe-nyt. Ufe-Tema 1998.
- Nygaard Christoffersen, M. (1997): *Spædbarnsfamilien. Rapport nr. 1 fra forløbsundersøgelsen af børn født i efteråret 1995*. København. Socialforskningsinstituttet 97:25.
- Nævnet for Etnisk Ligestilling (1999): *Alternativ rapport til Danmarks anden rapport til FN's Børnekomité vedrørende FN-konventionen om Barnets Rettigheder – om etniske minoritetsbørns forhold i Danmark*. København. Nævnet for Etnisk Ligestilling.
- Nødgaard, H. & Nielsen, I. (1998): Børn af etniske mindretal på sygehus i Århus. Hvor tit – hvor længe – for hvad? *Ugeskrift for læger*, 160, 19, p. 2867-2871.
- Pedersen, L. (1999): Fritids- og ungdomsklubbernes flerkulturelle opgaver. Esbjerg. Esbjerg Kommune, Kultur og Fritid.
- PLS Rambøll (2002): *Evaluering af sprogstimuleringsindsatsen for tosprogede småbørn – folkeskolelovens §4a (2002)*
- Raal, K. (2001): *Børn fra etniske minoriteter på krisecenter*. Esbjerg. Formidlingscentret for socialt arbejde.
- Regeringen (2003a): Regeringens vision og strategier for bedre integration.
- Regeringen (2003b): Regeringens vision og strategier for bedre integra-

- tion. Resumé af redegørelse afgivet af ministergruppen om bedre integration.
- Schierup, C-U. (1993): "Integration" som pakkeløsning. Velfærdsideologisk assimilationspolitik, etnicisme og diskriminering. I: Skutnabb-Kangas (red.): *Minoriteter og uddannelse*. København. Danmarks Lærerhøjskole.
- Shimahara, N.K., Holowinsky, I.Z. & Tomlinson-Clarke, S. (ed.) (2001): *Ethnicity, Race, and Nationality in Education. A Global Perspective*. New Jersey. Lawrence Erlbaum Associates, Publishers.
- Skytte, M. (1997): *Etniske minoritetsfamilier og socialt arbejde*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Skytte, M. (2002): *Anbringelse af etniske minoritetsbørn – om socialarbejderes vurderinger og handlinger*. Lund. Socialhögskolan, Lunds Universitet. Lund Dissertations in Social Work.
- Socialministeriet (2001): *Integration af tosprogede småbørn i dagtilbud – vejen til integration i det danske samfund (2001)* København. Socialministeriet.
- Socialministeriet & Undervisningsministeriet (1999): *Fokus på tosprogede småbørn*. København. Socialministeriet & Undervisningsministeriet.
- Staanæs, D. (2004): *Køn, etnicitet og skoleliv*. Frederiksberg. Forlaget Samfundslitteratur.
- Undervisningsministeriet (2004): *Regeringens initiativer med henblik på at tosprogede klarer sig bedre i uddannelsessystemet*. København. Undervisningsministeriet. (pdf-fil d. 7. oktober 2004).
- Undervisningsministeriet (2001): *Sådan gør vi – integration af tosprogede småbørn i store og små kommuner (2001)*
- Undervisningsministeriet (1999): *Tosprogede børn og unge – 4 års skoleudvikling. Katalog over 80 integrationsprojekter*. København. Undervisningsministeriet, Uddannelsesstyrelsen.
- Undervisningsministeriet (1997): *Vejledning om sprogstimulerende tilbud for tosprogede småbørn*. København. Undervisningsministeriet.
- Ytterhus, B. (2003): *Socialt samvær mellem børn. Inklusion og eksklusion i børnehaven*. København. Hans Reitzels Forlag.

REFERENCER

- Andersen, D. (1995): *Skolebørns fritid*. 130. Socialforskningsinstituttet. 95:2
- Bekendtgørelse af lov om folkeskolen. LBK nr. 870 af 21/10/2003.
- Bekendtgørelse om folkeskolens undervisning i dansk som andetsprog. BEK nr. 63 af 28/01/1998.
- Bregengaard, P. (2001): *Integrationspolitik – børn og unge på vej til et multikulturelt præget fællesskab*. København. Kroghs Forlag.
- Christensen, E. (2004a): *7 års børneliv. Velfærd sundhed og trivsel hos børn født i 1995*. København. Socialforskningsinstituttet. 04:13.
- Christensen, E. (2004b): *7-årige børn med anden etnisk baggrund. Forældrenes ressourcer, børnenes udvikling, skolestart og kontakt med socialforvaltningen*. København. Socialforskningsinstituttet 04:28.
- Danmarks Statistik (2002a): *Børns leveår*. København. Danmarks Statistik.
- Danmarks Statistik (2002b): *Statistisk Årbog 2002*. København. Danmarks Statistik.
- Eriksen, T.H. & Sørheim, T.A. (2004): *Kulturforskelle – kultur møder i praksis*. København. Munksgaard.
- Fridberg, T. (1999): *Skolebørns fritidsaktiviteter. Kultur- og fritidsaktivitetsundersøgelsen i 1998*. København. Socialforskningsinstituttet. 99:11.

- Goodman, R. (1997): The Strengths and Difficulties Questionnaire: A Research Note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38, 581-586.
- Goodman, R. (2001): Psychometric properties of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *Journal of the American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 40, 1337-1345.
- Goodman, R., Meltzer, H., Bailey, V. (1998): The Strengths and Difficulties Questionnaire: A pilot study on the validity of the self-report version. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 7, 125-130.
- Goodman, R., Scott, S. (1999): Comparing the Strengths and Difficulties Questionnaire and the Child Behavior Checklist: Is small beautiful? *Journal of Abnormal Child Psychology*, 27, 17-24.
- Holmen, A. & Jørgensen, N.N. (1993): *Tosprogede børn i Danmark: En grundbog*. København. Hans Reitzels Forlag.
- Holmen, A. (2002): *Betydningen af sprog, tosprogethed og sprogligt børne kulturformer for integrationsprocesserne*. Aalborg. AMID Working Paper Series 23/2002.
- Jeppesen, K. Just & Nielsen, A. (1998): *Etniske minoritetsbørn i Danmark – det første leveår*. Rapport nr. 2 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. København. Socialforskningsinstituttet. 98:5.
- Jeppesen, K. Just & Nielsen, A. (2001): *Tosprogede småbørn i Danmark*. Rapport nr. 4 fra forløbsundersøgelsen af børn født i 1995. København. Socialforskningsinstituttet. 01:6.
- Løntoft, J. & Raal, K. (1998): *Fra fil til elefant – Om tosprogede småbørns sprogtilegnelse*. Herning. Specialpædagogisk forlag.
- Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration (2002): *Integrationsforskningen i Danmark 1980-2002*. København. Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration.
- Ministergruppen om bedre integration (2003a): *Regeringens vision og strategier for bedre integration*. København. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Ministergruppen om bedre integration (2003b): *Regeringens vision og strategier for bedre integration. Resumé af redegørelse afgivet af ministergruppen om bedre integration*. København. Ministeriet for Flygtninge, Indvandrere og Integration.
- Obel, C. et al. (2004): The Strengths and Difficulties Questionnaire in the Nordic Countries. *European Child and Adolescent Psychiatry*, 13, supplement 2.

- Ploug, N. (2001): *Begreber og indfaldsvinkler i forskningsprogrammet om 'social arv'*. København. Socialforskningsinstituttet. Arbejdsrapport 1:2003.
- Socialministeriet & Undervisningsministeriet (1999): *Fokus på tosprogede småbørn*. København. Socialministeriet & Undervisningsministeriet.
- Thomsen, S. A. (2005): *Evaluering af Københavns kommunes sprogstimuleringsindsats overfor tosprogede børn født i 1995*, SFI-SURVEY, 2004.
- Undervisningsministeriet (2004): *Regeringens initiativer med henblik på at tosprogede klarer sig bedre i uddannelsessystemet*. København. Undervisningsministeriet. (pdf-fil d. 7. oktober 2004).
- Uddannelsesstyrelsens håndbogsserie nr. 1-2005: *Vejledning om obligatorisk sprogstimulering af tosprogede småbørn*.
- Undervisningsministeriet (1997): *Vejledning om sprogstimulerende tilbud for tosprogede småbørn*. København. Undervisningsministeriet.

BØRN MED ANDEN ETNISK BAGGRUND VED SKOLESTART

FRA TREDJE DATAINDSAMLING I FORLØBSUNDERSØGELSEN
AF BØRN MED ANDEN ETNISK BAGGRUND END DANSK

Børn med anden etnisk baggrund ved skolestart er den fjerde rapport fra Socialforskningsinstituttets forløbsundersøgelse af børn født i Danmark i 1995 af en moder uden dansk statsborgerskab. Fokus for denne rapport er mødet med det danske samfund ved skolestart for 7-årige børn af indvandrere og flygtninge. Rapporten belyser forældrenes vurdering af barnets beherskelse af dansk, af barnets trivsel i skolen samt af barnets chancer for at have kontakt med jævnaldrende danske børn. Derudover ser rapporten på, om forhold i familierne, hos børnene eller vedrørende brug af dagpasning og børnenes tilegnelse af dansk ser ud til at kunne have betydning for, hvordan børnene klarer sig.

 social arv

Socialforskningsinstituttet

05:05

98,00 kr. inkl. moms

ISBN: 87-7487-782-8